

Partijen en partijsystemen

30 april 2020

Overzicht

- **Introductie**
- **Partijen en partisystemen**
- ***Party on the ground: partijen en het publiek***
 - Partijidentificatie, -betrokkenheid en -trouw
 - Maatschappelijke inbedding van politieke partijen
 - Politieke partijen en kiescampagnes
- ***Party central office: partijen en hun organisatie***
 - Morfologie van politieke partijen: structuur, leden en financiering
 - Rekrutering en kandidatenselectie in politieke partijen
 - Politieke partijen, ideologie, programma en issues
- ***Party in public office: partijen en het bestuur***
 - Regeringsvorming en politieke partijen
 - Nieuwe politieke partijen
- **Conclusie**

Inhoud

- **Regeringsvorming**

- Cruciaal in democratische sturing
- ≈ coalitie van partijen (= meerderheid)

- **Kernvragen**

1. Welke partijen geraken in de regering en hoe wordt de coalitiesamenstelling beslist?
2. Hoe worden portefeuilles verdeeld tussen en binnen partijen?
3. Hoe wordt regeringsbeleid bepaald tijdens de formatie?
4. Wat kunnen we leren uit coalitiepuzzels?

- **Basisteksten**

- Dewinter & Dumont, 2006
- Andeweg, 2011

- **Vergelijkend onderzoek - Vlaanderen**

Coalitiesamenstelling

Office & Policy (I)

- Waarom **bepaalde coalities** gevormd?
- **Rationale keuze** → nut maximaliseren

Veronderstelling	<i>office versus policy</i>
Winning	Office
Minimal winning	Office
Minimum seats	Office
Minimum parties	Office
Minimal range	Office > policy
Minimal connected winning	Office > policy
Minimal policy distance	Office = policy
Median legislator	Policy
Divided opposition	Policy

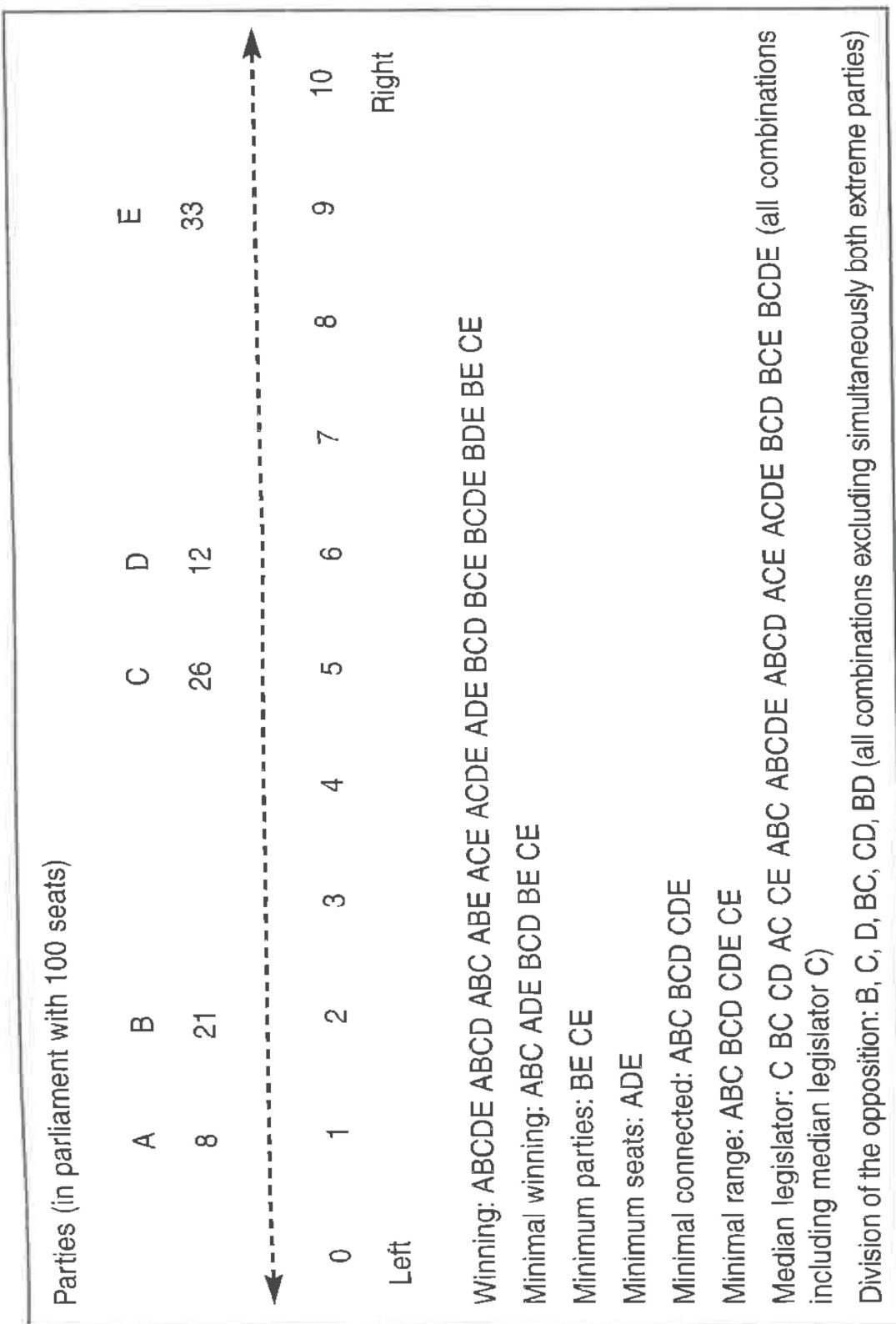

Figure 15.1 Cabinet coalitions predicted by unidimensional coalition theories for a hypothetical distribution of seats (adapted from Lijphart, 1999: 93)

Illustratie 2014 (I)

	Kamer van Volksvertegenwoordigers	Vlaams Parlement
Aantal partijen	12 N-VA 33 PS 23 MR 20 CD&V 18 Open VLD 14 Sp.a 13 Ecolo-GROEN! 12 cdH 9 Vlaams Belang 3 PTB-GO! 2 FDF 2 PP 1	7 N-VA 43 CD&V 27 Open VLD 19 Sp.a 18 GROEN! 10 Vlaams Belang 6 UF 1
Aantal mogelijke coalities	4095	127
Meerderheid	76/150	63/124
Uiteindelijke coalitie	N-VA MR CD&V Open VLD (85/150)	N-VA CD&V Open VLD (89/124)

Illustratie 2014 (II)

	Kamer van Volksvertegenwoordigers	Vlaams Parlement
Minimal winning	N-VA, CD&V, Open VLD, Sp.a N-VA, PS, Ecolo/groen, VI. Belang, PTB-GO, FDF, PP MR, CD&V, Open VLD, Ecolo/groen ...	N-VA, CD&V N-VA, Sp.a, VI. Belang CD&V, Open VLD, Sp.a, Groen ...
Uiteindelijke coalitie	N-VA – MR – CD&V – Open VLD	N-VA – CD&V – Open VLD

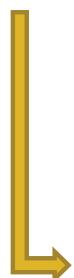
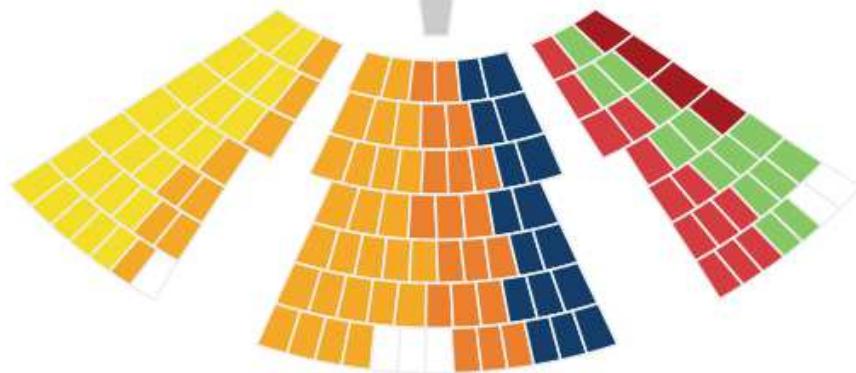
Illustratie 2014 (III)

	Kamer van Volksvertegenwoordigers	Vlaams Parlement
Minimum seats	N-VA, PS, Ecolo/groen, VI. Belang, PTB-GO, FDF, PP N-VA, PS, CD&V, FDF MR, CD&V, Sp.a, Ecolo/groen, CDH, VI. Belang, PP ...	N-VA, Open VLD, UF CD&V, Open VLD, Groen, VI. Belang, UF
Uiteindelijke coalitie	N-VA – MR – CD&V – Open VLD (85)	N-VA – CD&V – Open VLD (89)

Illustratie 2014 (IV)

	Kamers van Volksvertegenwoordigers	Vlaams Parlement
Minimum parties	N-VA – PS – MR (!)	N-VA, CD&V (!)
Uiteindelijke coalitie	N-VA – MR – CD&V – Open VLD	N-VA – CD&V – Open VLD

Illustratie 2019 (Vlaanderen)

- Jambon I**
- *Winning*
 - *Minimal winning*
 - *Minimum parties*
 - *Minimum seats*

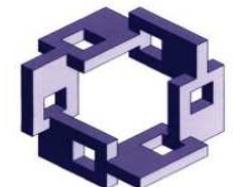

Coalitiesamenstelling

Office & Policy (II)

- **Balans → office en policy**

- Verbetert voorspellende waarde; eindresultaat blijft bescheiden
- Hoe partijen plaatsen in ideologische ruimte?
 - Van één dimensie → cf. L/R
 - Naar meerdere dimensies → waarin *connected*?
 - Partijen → coalitie = *winning* + zo dicht mogelijk bij eigen ideale positie in ruimte met competitie in meerdere dimensies
 - Beperkingen
 1. Veel uitkomsten mogelijk
 2. Ideale positie bepalen ≠ coalitie voorspellen
 3. Partijposities bepalen
 4. Veronderstelt sterk geïnformeerde partijactoren

Michael Laver and Norman Schofield
with a New Preface
 ANN ARBOR PAPERBACKS

Coalitiesamenstelling

Rol van instituties

- **Structureren uitkomsten formatieproces**
 - Beperken door (in)formele regels
 - Verdelen onderhandelingsmacht
- **Tijdens formatie** → onderhandelingsproces
 - Erkenningsregels → formateurpartij
 - Controle over timing → terugvaloptie
 - Investituurregels → *winning?*
 - Aard meerderheid
 - Voorgeschiedenis & voorakkoord
- **Na formatie** → regeringsbesluitvorming
 - Binnen de regering
 - T.a.v. het parlement

Illustratie Instituties België

Erkenningsregels		Grootte van de meerderheid
17/06/2010	Informateur (De Wever)	Grondwet
8/07/2010	Preformateur (Di Rupo)	Bijzondere meerderheid
4/09/2010	Koninklijke bemiddelaars (Pieters en Flahaut)	Alarmbelprocedure
8/10/2010	Koninklijk verduidelijker (De Wever)	
21/10/2010	Koninklijk bemiddelaar (Vande Lanotte)	
2/02/2011	Informateur (Reynders)	
2/03/2011	Koninklijk onderhandelaar (Beke)	
16/05/2011	Formateur (Di Rupo)	
6/12/2011	Di Rupo I	

Coalitiesamenstelling

Tussenstand

- **Actorgerichte theorie**

- Strategische positie in onderhandelingsspel
- Dominante spelers → relatieve stemmacht indiceren

Banzhaf Voting Power Index

$$B_i = \frac{c_i}{\sum_{k=1}^n c_k}$$

c_i = times voter i is critical

- **Blijvende tekortkomingen theorie**

- Voorspellende en verklarende waarde feitelijke coalities
- Operationalisering en data
- Tussen én binnen partijen

Government Formation in
Parliamentary Democracies

Lanny W. Martin Florida State University
Randolph T. Stevenson Rice University

Which parties get into government in parliamentary democracies? This question has long attracted the attention of scholars interested in the relationship between electoral outcomes and government formation. In this article we argue that, while all is said and done, simply one of the most important substantive projects in political science ("Laver and Schofield 1990, 89). For this reason, since the 1970s, scholars from a variety of disciplines—political scientists, historians, economists, and contributors from several other subfields, have made the study of government formation their primary concern.

Surprisingly, this impressive theoretical productivity has not led to systematic progress in the explanation and prediction of real-world governments. Most scholars have employed rather limited empirical designs—

and the results of government formation research are often inconclusive (Lauder 1986; de Seaus 1973).

The present article attempts to address this situation by examining two prominent cases (Strain 1994)—to evaluate ever more complicated, and increasingly sophisticated, models of government formation. We then have to subject the various competing hypotheses in this literature to an appropriate multivariate statistical analysis, although this is exactly the type of procedure that political scientists have been trained to do.

We do not suggest that other scholars have been unaware of the empirical difficulties involved in this research. In fact, the reluctance to attempt multivariate statistical work has come from limitations (mainly computational) that have plagued political scientists since the most political scientists. Specifically, although most theorists have formulated the basic problem as the selection of a single coalition from the set of all possible coalitions, none of the community used statistical models in able

Lanny W. Martin is Assistant Professor of Political Science, Florida State University, Tallahassee, FL 32306-4520. Randolph T. Stevenson is Associate Professor of Political Science, Assistant Professor of Political Science, Rice University, Houston, TX 77005 (rsteven@rice.edu).

The authors thank Bing Powell, René Smith, David Austin-Smith, Neal Beck, and semi-

anonymous referees for their useful comments and suggestions. Thanks also go to the anonymous

drafts, as well as Paul Warwick for sharing his data with us. We also thank Dick Phillips

and Mark P. Jones for their help in preparing the figures. This research was supported by a grant from the National Science Foundation and by grants from the Ford Foundation and the Ford

program in comparative politics. All models were estimated using Statist 6.0. The data and pro-

gram are available from the authors upon request. An earlier version of this article was presented at the Annual Meeting of the American Political Science Association, Boston, MA, August 1999.

American Journal of Political Science, Vol. 45, No. 1, January 2001, pp. 33–56

©2001 by the Midwest Political Science Association

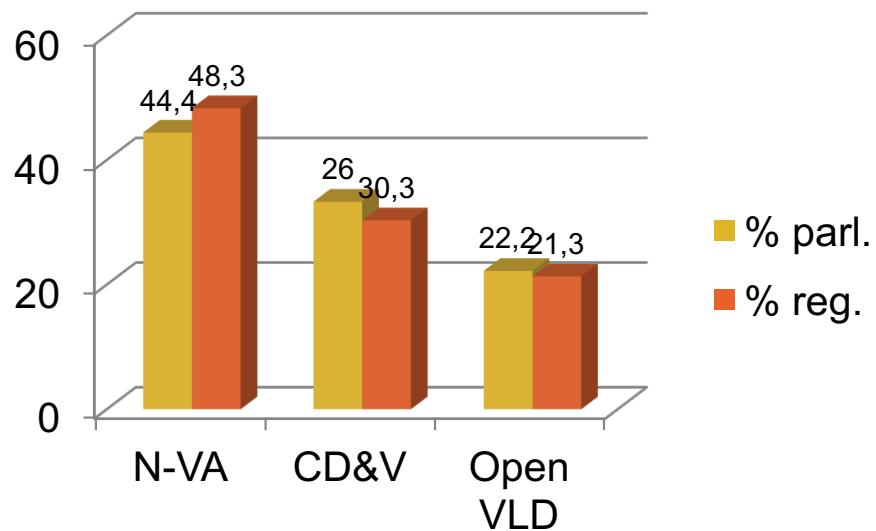
Portefeuilleverdeling

- **Wie krijgt wat?**
- **Kwantitatief**
 - Ijzeren wet van de proportionaliteit
 - Spelen met zetelgewicht → ondergrens aanvaarde herverdeling
 - Bonus voor kleinere partijen
 - Quid onderhandelingsmacht?
- **Kwalitatief**
 - Ideologisch profiel – portefeuillevoorkeur
 - Eerste ministerschap naar grootste partij
 - Partijinterne evenwichtsoefening
- **Verfijningen**
 - Link coalitiesamenstelling; portefeuilles verbreden/wegen & timing verdeling

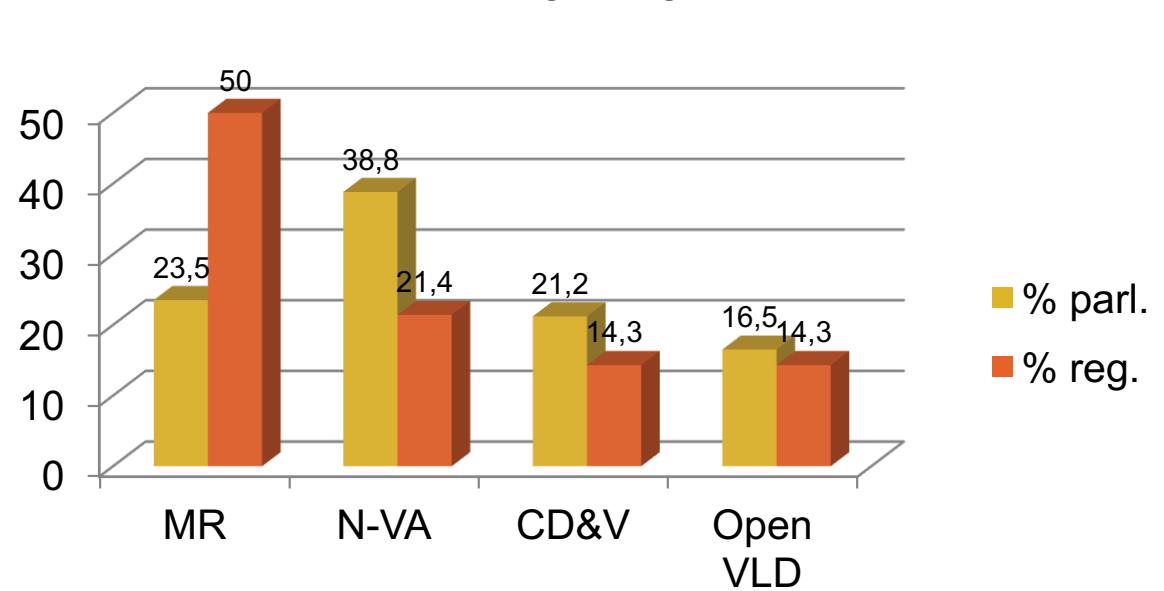

Illustratie 2014 (I)

Vlaamse regering

Federale regering

Illustratie 2014 (II)

Werk, economie en
consumenten,
buitenlandse handel,
justitie

Veiligheid en
binnenlandse zaken,
grote steden, regie
der gebouwen,
financiën, defensie,
ambtenarenzaken

Buitenlandse zaken,
begroting,
pensioenen,
middenstand,
landbouw,
maatschappelijke
integratie, energie,
leefmilieu, mobiliteit

Ontwikkelingssamen
werking, digitale
agenda,
telecommunicatie en
post, sociale zaken,
volksgezondheid

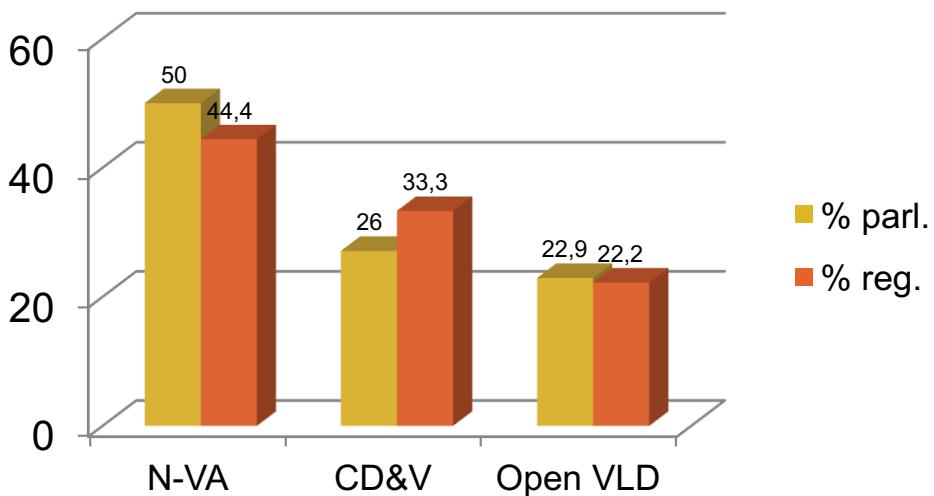

Illustratie

2014 (III)

Staatssecretarissen	Toegevoegd aan
Buitenlandse handel (CD&V)	Minister buitenlandse handel (CD&V)
Bestrijding sociale fraude, privacy en Noordzee (Open VLD)	Sociale zaken en volksgezondheid (Open VLD)
Armoedebestrijding, gelijke kansen, personen met een beperking, bestrijding fiscale fraude, wetenschapsbeleid (N-VA)	Financiën (N-VA)
Asiel en migratie, administratieve vereenvoudiging (N-VA)	Veiligheid en binnenlandse zaken (N-VA)

Illustratie 2019 (Vlaanderen)

<https://www.vlaanderen.be/vlaamse-regering/>

Beleid formuleren

- **Onderhandelingen beleidsrelevant?**
 - Theorie
 - Positieve versus negatieve visie
 - Empirie
 - Beleidsonderhandelingen → belangrijkste onderwerp coalitievorming
 - Regeerakkoord
 - Proces → aanwezig, tijdsbeslag, breekpunt & uitwerking
 - Uitkomst → beleidsbeloften, partijinvestituur, publiciteit & implementatie
 - Impact → instrument beleidsvoering & samenlevingscontract

Still many puzzles?

- **Rijp veld** → (te) weinig verklarend of voorspellende kracht
- **Tekortkomingen**
 - Theoretische incoherentie
 - Operationalisering kernvariabelen
 - Selectievertekening
 - Verwaarloosde aspecten → falen & onderhandelaars
- **Vooruitgang**
 - Gevalstudies → *thick description* & actor-gericht
 - Gemengde methoden → Andeweg, 2011

From puzzles to prospects?

Lessen uit afwijkende gevallen

Kwantitatief vooronderzoek (N = 176)

- Minimal winning (39%)
 - Undersized (38%) versus oversized (23%)
- Minimal winning connected (23%)
 - Excluding median legislator (24%)

Table 10.1 Cases and coalition puzzles: an overview

Country/government	Coalition puzzle				
	Undersized	Oversized	Ideologically unconnected	Lacking median party	Disproportional allocation of portfolios
Austria/Kreisky I, 1970	X				
Belgium/Verhofstadt II, 1999		X	X	X	
Finland/Lipponen I, 1995		X	X		
The Netherlands/Kok I, 1994; Kok II, 1998		X	XX		
Norway/Bondevik II, 2001	X				X
Spain/Gonzales IV, 1993; Aznar I, 1996; Zapatero I, 2004; Zapatero II, 2008	XXXX				
Sweden/Persson II, 1998; Persson III, 2002	XX			X	

Prospects

Synthese

Andeweg, 2011: 203 (*)

In conclusion: yes, some of the failures of coalition theory can be put down to ‘noise’: to exceptional circumstances, human (lack of) talent for politics, and personal relations. Other failures can be attributed to the often extreme parsimony of coalition theories: the categories are too broad (e.g. ‘minority government’), the different positions of parties are insufficiently incorporated (as in multi-level government), too little attention is paid to the costs compared with the benefits of assuming government responsibility. Even then, a few puzzles remain that can only be solved by relaxing the assumption of utility maximization: where a mixture of normative concerns and psychological drives are involved, where a ‘logic of appropriateness’ seems to outweigh the ‘logic of consequentiality’. Both improving coalition theory within the dominant paradigm and developing alternatives to it form an exciting agenda for future coalition studies.

VAKGROEP POLITIEKE WETENSCHAPPEN

PARTIJEN EN PARTIJSYSTEMEN

ACADEMIEJAAR 2019-2020

Prof. Dr. Kristof Steyvers

Partijen en partijssystemen

Do, 8u45-11u15, Auditorium A, Universiteitstraat 4

Inhoud

1. Introductie

2. Partijen en partijssystemen

3. *Party on the ground:* partijen en het publiek

3.1. Partijidentificatie, -betrokkenheid en -trouw

3.2. Maatschappelijke inbedding van politieke partijen

3.3. Politieke partijen en kiescampagnes

4. *Party central office:* partijen en hun organisatie

4.1. Morfologie van politieke partijen: leden, bestuur en financiering

4.2. Rekrutering en kandidatenselectie in politieke partijen

4.3. Politieke partijen, programma's en issues

5. *Party in public office:* partijen en het bestuur

5.1. Regeringsvorming en politieke partijen

5.2. Nieuwe politieke partijen

6. Conclusie

Agenda

13 februari	Introductie
20 februari	Partijen en partisystemen
27 februari	Geen college (voorbereiding discussieteksten)
5 maart	Partijidentificatie, -betrokkenheid en -trouw
12 maart	Maatschappelijke inbedding van politieke partijen
19 maart	Politieke partijen en kiescampagnes
26 maart	Morfologie van politieke partijen: leden, bestuur en financiering
2 april	Rekrutering en kandidatenselectie in politieke partijen
23 april	Politieke partijen, programma's en issues
30 april	Regeringsvorming en politieke partijen
7 mei	Nieuwe politieke partijen
14 mei	Conclusie
	Toelichting bij het examen

Reader

1. Introductie

2. Partijen en partijsystemen

- Katz, R. (2017). Political parties. In D. Caramani (Ed.), *Comparative Politics* (pp. 207-223). Oxford: Oxford University Press [basistekst].
- Wolinetz, S. (2006). Party systems and party system types. In R. Katz & W. Crotty (Eds.), *Handbook of party politics* (pp. 51-62). Thousand Oaks: Sage [basistekst].
- Caramani, D. (2017). Party systems. In D. Caramani (Ed.), *Comparative Politics* (pp. 224-244). Oxford: Oxford University Press [basistekst].

3. Party on the ground: partijen en het publiek

3.1. Partijidentificatie, -betrokkenheid en –trouw

- Dalton, R. (2014). *Citizen Politics. Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracies* (Sixth Edition) (pp. 183-206). Thousand Oaks: CQ Press [basistekst].
- Baudewyns, P., Jennart, I., Kern, A., Lefevere, J., Marien, S., van Erkel, P. & Walgrave, S. (2019). *Verschuivingen in Partijvoordeur. Veranderingen in partijvoordeur 2014-2019, en tijdens de verkiezingscampagne van 2019*. Antwerpen: EOS RepResent [discussietekst].

3.2. Maatschappelijke inbedding van politieke partijen

- Poguntke, T. (2006). Political Parties and Other Organizations. In R. Katz & W. Crotty (Eds.), *Handbook of Party Politics* (pp. 396-405). London: Sage [basistekst].
- Allern, E. & Vergé, T. (2017). Still Connecting with Society? Political Parties' Formal Links with Social Groups in the Twenty-First Century. In S. Scarrow, P. Webb & T. Poguntke (Eds.), *Organizing Political Parties. Representation, Participation and Power* (pp. 106-135). Oxford: Oxford University Press [basistekst].
- Schamp, T. (2017). V, de kracht van verankering! *Samenleving en Politiek*, 24(8), 60-67[discussietekst].

3.3. Politieke partijen en kiescampagnes

- Farell, D. (2006). Political Parties in a Changing Campaign Environment. In R. Katz & W. Crotty (Eds.), *Handbook of party politics* (pp. 122-133). Thousand Oaks: Sage [basistekst].
- Pettitt, R. (2014). *Contemporary Party Politics* (pp. 142-160). London: Routledge [basistekst].
- Cogels, M. & Baudewyns, P. (2019). Campaigning and Candidates: Different Strategies for Different Candidates. In A. Vandeleene, L. Dewinter and P. Baudewyns (Eds.), *Candidates, Parties and Voters in the Belgian Partitocracy* (pp. 161-188). London: Palgrave [discussietekst].

4. Party in central office: partijen en hun organisatie

4.1. Morfologie van politieke partijen: leden, bestuur en financiering

- Katz, R. (2005). The Internal Life of Parties. In K.R. Luther & F. Müller-Rommel (Eds.), *Political Parties in the New Europe* (pp. 87-118). Oxford: Oxford University Press [basistekst].
- Poguntke, T., Scarroo, S. & Webb, P. with others (2016). Party Rules, Party Resources and the Politics of Parliamentary Democracies. How Parties Organize in the 21st Century. *Party Politics*, 22(6), 661-678 [basistekst].
- Van de Voorde, N. & Moens, P. (2017). Voorzittersverkiezingen: climax of ritueel? In B. Wauters (Red.), *Wie is nog van de partij? Crisis en toekomst van partijleden in Vlaanderen* (pp. 145-165). Leuven: Acco [discussietekst].

4.2. Rekrutering en kandidatenselectie in politieke partijen

- Hazan, R. & Rahat, G. (2006). Candidate selection: methods and consequences. In R. Katz & W. Crotty (Eds.), *Handbook of party politics* (pp. 109-121). Thousand Oaks: Sage [basistekst].
- Pettitt, R. (2014). *Contemporary Party Politics* (pp. 103-123). London: Routledge [basistekst].
- Vandeleene, A., Dodeigne, J. & Dewinter, L. (2016). What Do Selectorates Seek? A Comparative Analysis of Belgian Federal and Regional Candidate Selection Processes in 2014. *American Behavioral Scientist*, 60(7), 889-908 [discussietekst].

4.3. Politieke partijen, programma's en issues

- Volkens, A. & Klingemann, H.D. (2005). Parties, Ideologies, and Issues: Stability and Change in Fifteen European Party Systems 1945-1998. In K.R. Luther & F. Müller-Rommel (Eds.), *Political Parties in the New Europe* (pp. 143-168). Oxford: Oxford University Press [basistekst].
- Dalton, R. & McAllister, I. (2015). Random Walk or Planned Excursion? Continuity and Change in the Left-Right Positions of Political Parties. *Comparative Political Studies*, 48(6), 759-787 [basistekst].
- Boutecka, N. & Devos, C. (2014). Een breuklijn op de terugweg? Sociaaleconomische kwesties in de partijprogramma's van liberalen en socialisten tussen 1961 en 2010. *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 46(1), pp. 118-156 [discussietekst].

5. Party in government: partijen en het bestuur

5.1. Regeringsvorming en politieke partijen

- De Winter, L. & Dumont, P. (2006). Parties into Government. Still Many Puzzles. In R. Katz & W. Crotty (Eds.), *Handbook of party politics* (pp. 175-188). Thousand Oaks: Sage [basistekst].
- Andeweg, R. (2011). From Puzzles to Prospects for Coalition Theory. In R. Andeweg, L. De Winter & P. Dumont (Eds.), *Puzzles of Government Formation. Coalition Theory and Deviant Cases* (pp. 190-203). London: Routledge.
- De Winter, L. & Dumont, P. (2014). Regeringsvorming in België: *mission impossible?* In C. Devos (Ed.), *België#2014. Een politieke geschiedenis van morgen* (pp. 241-274). Gent: Borgerhoff & Lamberigts [discussietekst].

5.2. Nieuwe politieke partijen

- Deschouwer, K. (2017). New Parties and the Crisis of Representation. Between Indicator and Solution. In P. Harfst, I. Kubbe & T. Poguntke (Eds.), *Parties, Governments and Elites. The Comparative Study of Democracy* (pp. 73-85). Wiesbaden: Springer VS [basistekst].
- Bolleyer, N. (2013). *New Parties in Old Party Systems. Persistence and Decline in Seventeen Democracies* (pp. 1-23). Oxford: Oxford University Press [basistekst].
- Beyens, S., Lucardie, P. & Deschouwer, K. (2016). The Life and Death of New Political Parties in the Low Countries, *West European Politics*, 39(2), pp. 257-277 [discussietekst].

6. Conclusie: een toekomst voor politieke partijen?

- Steyvers, K. (2014). Van ankerpunt tot leeg schip? De evolutie van politieke partijen. In C. Devos (Ed.), *België#2014. Een politieke geschiedenis van morgen* (pp. 115-144). Gent: Borgerhoff & Lamberigts [synthesetekst].

ment versus Majority
erland. Chapel Hill:
ress.
ment and Majority
University Press.
ory of competitive
Journal of Political

es: *Rational Choice*
ley: University of

effect of dominant
composition and
Quarterly, 17: 5–36.
on and termination
ulti-party systems',
Problem-Solving in
Macmillan.
ment Survival in
Cambridge: Cambridge

993) *Do Institutions*
ngs Institution.
Political Economy.

State and Equality:
Public Expenditures.
ia Press.
-corporatism and
in 8 small West-
0), *Acta Politica*,

I Budge, I. (2000)
parties (1945–1998).
Dordrecht: Kluwer

15

PARTIES INTO GOVERNMENT: STILL MANY PUZZLES

Lieven De Winter and Patrick Dumont

INTRODUCTION

The process of government formation constitutes a crucial phase and arena in democratic governance: it concerns the translation of electoral and parliamentary power into executive power, and the possibility of implementing policies that have been democratically endorsed and legitimated by the electorate. As an increasing number of Western European governments are based on a coalition of political parties,¹ studying the process of coalition formation has never been as relevant for the understanding of parliamentary democracies.

This chapter focuses on the executive office- and policy-seeking behavior of parties and on the institutional mechanisms and contexts that make possible or impede responsible party government, especially in the case of government coalitions. The following questions will be addressed:

1. Which parties get into government, and how is coalition composition decided?
2. How are portfolios allocated between and within parties?
3. How are governmental policies defined during government formation?

COALITION COMPOSITION

The most substantive research question studied in recent decades concerning parties and governments has undoubtedly been 'Which parties get in?'. This is most relevant in 'minority situations', that is, when election outcomes

do not fully decide this question by awarding one party a majority of seats in parliament. With the increasing fragmentation of European party systems (Lane and Ersson, 1999: 142), minority situations and executive power sharing are more and more the normal outcome of elections. Hence, the process of bargaining over who will share power, and under what terms and with what policy content, is a core moment of European politics, and in many countries central to defining public policies.

Given this substantive importance, the theoretical literature on government coalition formation is one of the most active areas of research in the discipline, and, as a result, the literature is now replete with theories, hypotheses, and empirical tests regarding why some coalitions form while others do not, produced by scholars from different disciplines using ever more sophisticated statistical methods and increasingly rich data sets. However, this high level of scientific endeavor has hardly resulted in significant comprehensive progress in explaining and predicting real-world government compositions.

Office and policy

The first school of coalition theory was strongly inspired by game theory (Von Neumann and Morgenstern, 1953; Riker, 1962) and spatial theories of party and electoral competition (Downs, 1957; Black, 1958). Political parties and their leaders are conceived as rational actors, searching to maximize their utility by gaining office.

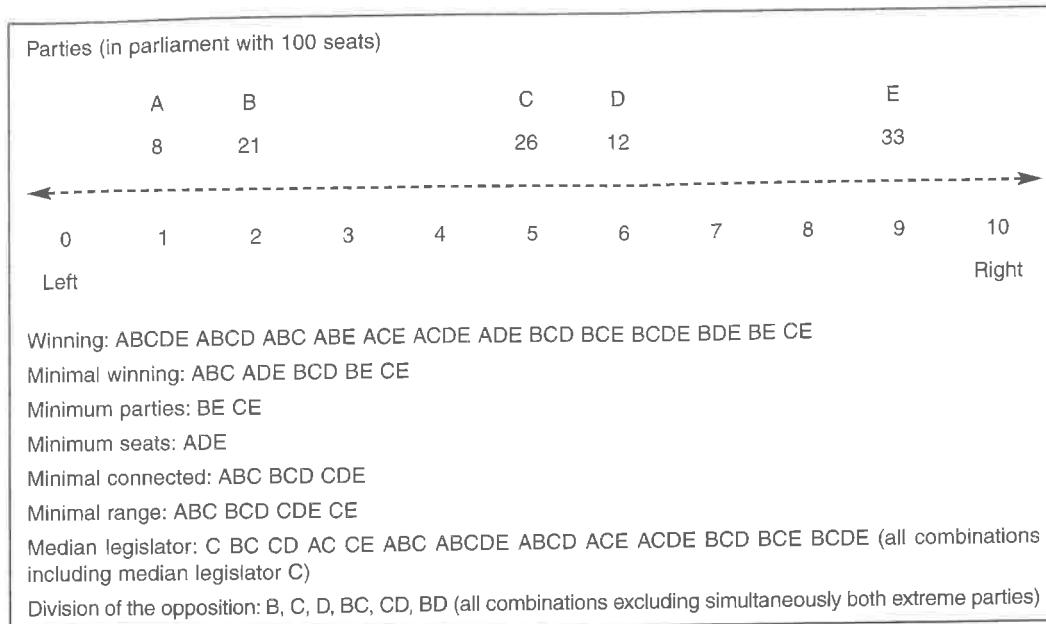

Figure 15.1 Cabinet coalitions predicted by unidimensional coalition theories for a hypothetical distribution of seats (adapted from Lijphart, 1999: 93)

The 'size school' (also referred to as office-seeking or policy-blind theories) has formulated several 'classic' propositions or rules:

- 1 The 'winning' proposition stipulates that only majority governments will form, as the core feature of parliamentary government is that a government can only survive if it is supported by a majority in parliament. A minority cabinet reaping all the benefits of office would not be tolerated by a majority opposition consisting of pure office-seeking actors.
 - 2 The 'minimal winning coalition' (Von Neumann and Morgenstern, 1953; Riker, 1962) proposition stipulates that coalitions should not contain any 'surplus' members (i.e., parties whose omission would not make the coalition lose its parliamentary majority). As the pay-offs (the number of ministerial offices) of coalition are fixed, the inclusion of a surplus party would force coalition partners to share 'unnecessarily' the spoils of office with the surplus member(s) in such a constant-sum game.

These two propositions predicted an often high number of equiprobable 'rational' outcomes (see Figure 15.1), and at the same time

were rather unsuccessful in predicting coalitions formed in the real world.² Theoretical refinements of the size principle aimed at increasing its predictive efficiency by reducing the number of rational outcomes:

- 3 The 'minimum seats' proposition states that in the case of different minimal winning solutions, the minimal winning coalition that controls the minimum number of seats will form (Riker, 1962). If in forming a minimal winning coalition a party can choose between a larger or smaller partner, it will opt for the smaller, assuming that each partner will receive ministerial offices in proportion to its weight in terms of parliamentary seats in the coalition (Gamson, 1961).
 - 4 The 'minimum parties' proposition – also called the 'bargaining proposition' (Leiserson, 1966) – stipulates that when different minimal winning solutions exist, the minimal winning coalition that includes the smallest number of parties will form. Here, the argument is not based on the size of the rewards, but on 'bargaining facility'. The smaller the number of partners at the negotiation table, the more smoothly the bargaining is supposed to go, the easier it is to reach an agreement, the more rapidly office

E
33
9 10
Right
(all combinations
th extreme parties)
for a hypothetical

predicting coalition world.² Theoretical principle aimed at economy by reducing names:

position states that minimal winning coalition that number of seats will form a minimal in choose between it will opt for the each partner will in proportional to amentary seats in 1).

position – also position' (Leiserson, different minimal he minimal winnides the smallest n. Here, the argue the size of the ing facility'. The tners at the negotioonally the barthe easier it is to ore rapidly office

rewards can be reaped, and the more durable these rewards will be (increasing the number of partners would raise the probability of conflicts between cabinet parties and would thus endanger the coalition's stability).

Although these propositions greatly reduced the set of rational outcomes, they often still allowed for multiple predictions. Moreover, the reduction of the prediction set was accompanied by a decrease of the success rate in predicting the actual governments (Browne, 1973: 28). In order to improve the predictive power of rational office-seeking theories, policy proximity was introduced as an additional constraint on the 'size and number'-based propositions:

- 5 The 'minimal range' proposition (Leiserson, 1966) stipulates that parties wish to be part of a minimal winning coalition with minimal ideological diversity. Hence, of the minimal winning coalitions, the coalition with the smallest ideological range, defined as the distance (on the main dimension of competition) between the two most extreme members, will be formed.
- 6 The 'minimal connected winning' proposition (Axelrod, 1970) also concerns policy proximity, stipulating that, amongst the minimal winning coalitions, a coalition whose members are ideologically 'adjacent' will form. Removing any of the partners would render the coalition either non-connected or non-winning. Hence, contrary to the previous proposition, no 'gaps' are permitted in the ordinal scaling of coalition parties on the main policy dimension of party competition, which sometimes necessitates the inclusion of a small surplus party ideologically situated between two otherwise unconnected partners.
- 7 The 'minimal policy distance' proposition, predicting that of the winning coalitions a coalition for which the member parties expect that the coalition will adopt a policy that is as close as possible to their own most preferred policy will be formed.

While both scholars only added policy as an additional concern of office-seeking political parties, De Swaan (1973) shifted the emphasis towards policy, arguing that parties first try to maximize 'policy coherence' (expressed in terms of a minimal distance between coalition policies and the party's own most preferred policy). Hence, he formulated:

Some extreme versions of the policy-seeking approach have abandoned office motivations altogether.

- 8 The 'median legislator' proposition is drawn from majority-rule spatial voting models. The median legislator is the member of parliament who occupies the median position on the relevant policy dimension. Formal theory shows that when parties compete along a single policy dimension, the party controlling the median legislator can act as a 'policy dictator', as it cannot be defeated by a majority of parties on its left or on its right and one can therefore predict that this policy dictator party will always get into the government (Laver and Schofield, 1990: 111).³ While this theory does not predict full coalition composition outcomes, it does theoretically help to solve another of the main real-world paradoxes of the game-theoretic approach, namely the frequent occurrence of minority governments that obviously violate the basic 'winning' proposition.

Laver and Schofield (1990: 88) argued that minority governments may occur because of policy divisions amongst opposition parties, so that they cannot combine and agree on a viable policy alternative. Minority governments exploit these divisions by forming majorities on an issue-by-issue basis. Strøm (1990) devised the following testable proposition:

- 9 The 'division of the opposition' proposition: the more ideologically divided an opposition controlling a majority of parliamentary seats, the higher the chances that a minority cabinet will form. For an ideologically extreme party, sustaining a minority solution can represent a good solution, as participating in a coalition could cause electoral damage due to the policy compromises it would trigger, while bringing down a minority government could result in the subsequent formation of a majority coalition ideologically more distant from the extreme party than is the current minority government.⁴

Generally, adding policy to the propositions has improved the predictive value of the early pure office-seeking theories.⁵ Still, the empirical results remain modest.⁶ While obviously richer in theoretical terms, policy-driven coalition theories require parties to be placed in an ideological space (which can be one- or multidimensional) before they can be tested empirically.

Whatever the placement method chosen (manifesto content analysis, survey analysis of electorates' or elites' policy positions, expert surveys), measuring party positions remains a difficult exercise. It is all the more so for multi-dimensional models of coalition formation, to which we now turn.

Most early policy-driven theories were unidimensional, although the policy space in some of the countries on which the theories were tested were recognized to be multicleavage polities (Lipset and Rokkan, 1967; Lijphart, 1984: 130). Hence, by only focusing on the left-right dimension, researchers may miss an important part of the real-world picture of party policy competition. Especially in multi-dimensional fragmented party systems, there is a wide range of smaller parties that may seek to realize their policy preferences elsewhere than on the left-right divide (centre-periphery, postmaterialism, etc.). Hence, including such parties may produce a coalition that appears to be unconnected, simply because one is looking at the wrong policy dimension, while the coalition may be perfectly connected on other policy dimensions more relevant to those parties. Hence, a single-minded focus on the left-right divide may well obscure rational policy-seeking behavior on other dimensions. The incorporation of multiple dimensions is increasingly warranted, given the emergence of new cleavages, the shift from social-structural voting to issue voting (Dalton, 1996) and increasing party system fragmentation.

A large number of multidimensional coalition formation theories have been formulated⁷. They all share the assumption that parties want to be members of a winning coalition that is as close as possible to their own ideal position in the multidimensional space. The theories differ strongly, however, in their definitions of which coalition produces the highest utility, that is, satisfies best the smallest distance assumption (De Vries, 1999: 16–17).

Multidimensional models also share several theoretical and practical problems. First, most of them generally do not predict a single or limited number of outcomes unless rather unlikely conditions are fulfilled. Second, most spatial theories are not designed to predict coalitions but to search for an 'undominated policy point' in the space. Additional inferences are thus needed to identify which parties stand a better chance of being included in the coalition. Third, they require metric data on party positions on the relevant dimensions. Because dimensions other than left-right are dealt with in party manifestoes, most authors

use the Manifesto Research Group data. However, these data were collected to measure the salience of issues and not parties' policy positions. It may thus require a heroic leap to infer party positions from such a data set. On the other hand, expert surveys are only snapshots and may be subject to other sources of errors such as the contamination of experts' placement of parties by their knowledge of prior coalition government experiences. Most often, different data sets produce different party positions (De Vries, 1999: 240), and the need for measurement on multiple dimensions increases the risks of such discrepancies, which in turn generate different predictions for the same models. Although multidimensional models aim to be more realistic, they are quite unstable, and empirical results are unimpressive.⁸ Finally, multidimensional models assume that party leaders are aware of their exact policy positions, and those of all the other parties represented in parliament, on a number of relevant dimensions of competition, and are, moreover, sophisticated enough to carry out quite complicated calculations to determine the coalition that will be closest to their preferred policy positions.

The role of institutions in coalition formation

New institutionalism emerged in the early 1980s as a major alternative to the traditional institution-free approaches by emphasizing the role of different types of institutions in structuring the outcomes of the coalition formation process. The new institutionalist approaches do not reject office- and policy-seeking rationales, but add constraints imposed by institutional rules. Institutions are defined as any restriction on the set of feasible cabinet coalitions that is beyond the short-term control of the players (Strøm *et al.*, 1994). Hence, differences in coalition outcomes (especially relevant for cross-country comparisons) are predicted on the basis of institutional differences with regard to coalition bargaining rules and norms that allocate power differently between (party) actors in the bargaining process.

One can distinguish neo-institutional theories based on the rules and norms governing the process of government formation itself, from the (more recent) theories that focus on the rules that structure cabinet decision-making and inter-party bargaining in the post-formation phase.

Group data. ected to measure t parties' policy a heroic leap to h a data set. On s are only snap- other sources of tion of experts' r knowledge of periences. Most oduce different 9: 240), and the ple dimensions epancies, which dictions for the alidimensional c, they are quite s are unimpre- models assume of their exact ll the other par- on a number of tition, and are, gh to carry out s to determine est to their pre-

ons in ion

d in the early the traditional mphasizing the utions in struc- lition formation list approaches y-seeking ratio- osed by institu- defined as any e cabinet coalit- rt-term control 94). Hence, dif- es (especially nparsisons) are tutional differ- argaining rules ver differently he bargaining

utional theories governing the ion itself, from t focus on the on-making and post-formation

Institutions structuring the formation bargaining process

The first group of institutions (for inventories, see Strøm *et al.*, 1994; Laver and Schofield, 1990; Mershon, 1994) includes the following:

- 1 'Recognition rules' that stipulate which party or parties will be asked to form a government, and in what order. This recognition may be enshrined in formal and even constitutional rules, or invested in other actors such as the head of state (Bogdanor, 1984). Recognition invests a *formateur* (and his party) with the power to propose the coalition alternatives over which bargaining will take place. Potential partners must accept or reject the proposals brought forward by this *formateur* before bargaining over other proposals can proceed. Hence, a *formateur* party should be able to guarantee its own entry into the government as well as to propose and have accepted coalitions composed of parties that it finds to be most compatible with its own policy preferences. As formal recognition rules are quite rare, in the real world the largest party generally tends to become the *formateur* party (Diermeier and Merlo, 2004), while according to Morelli (1999) it is the median party in systems where the head of state has discretionary power over the selection of *formateurs*.
- 2 The power to control the timing of the bargaining over a new cabinet, especially by incumbent prime ministers. Strøm *et al.* (1994) argue that an incumbent cabinet that manages to stay in office during the (usually post-electoral) formation bargaining over its successor, enjoys an advantage in the coalition negotiations, as it constitutes the fall-back or 'reversion outcome' if bargaining goes on endlessly or breaks down. Thus, parties whose most preferred outcome coincides with this reversion outcome enjoy a particular advantage, as they have an interest in boycotting or sabotaging any other alternative coalition formation attempt to which they are invited.
- 3 Investiture rules stipulating whether a new government must pass a formal vote in the legislature, and with what kind of majority. Theoretically and empirically, minority governments are more likely to form in the absence of an investiture rule, since their general policy program need not be subjected to a formal parliamentary go-ahead at the cabinet's initiation. In countries with such 'negative investiture' rules, minority

governments can avoid instant 'political death sentences' expressed by a motion of defiance from majority opposition by skillfully manipulating the legislative agenda and building *ad hoc* majorities on each separate issue the government submits to a vote in the legislature (Bergman, 1995).

- 4 Rules constraining the party composition of a government (such as the Belgian constitutional rule that requires an equal number of French- and Dutch-speaking ministers) or the size of a 'winning' majority, which has for too long been narrowed down to controlling a simple majority. In certain systems, controlling a majority of seats in the parliament is just not enough to implement an 'ordinary' policy agenda. First, there are policies that require constitutional reform, for which in many countries a special threshold (of two-thirds or more) has to be attained, sometimes spanning two legislatures (Lijphart, 1999: 217–23). Also, in many countries particular policy sectors require special majorities (Müller, 2000: 91). Recently, scholars set out to explore the consequences of bicameralism for government formation. Parties seem to anticipate the potential instability induced by the presence of a second legislative chamber and decide to form larger coalitions in the lower house (Diermeier *et al.*, 2002, forthcoming) or, minority coalitions if they rely on a majority in the upper house (Druckman *et al.*, forthcoming).¹⁰

Some behavioral rules, not enshrined in formal institutions, also affect the bargaining process and outcome. The most prominent is the respect of pre-electoral commitments between parties to form the next government, election results permitting. This can either take the form of a positive statement that commits a party to form a government with another party (thereby implicitly excluding other parties that did not sign the pact), or negatively, as an 'anti-pact' in which parties declare that they will not coalesce, for instance by ruling out either any coalition that includes a particular 'pariah party', or the party's participation in a specific coalition or any coalition. Given the general moral principle of *pacta sunt servanda* and credibility as a central ingredient for successful coalition building, public pre-formation commitments to rule or not to rule with some other parties constitute very powerful real-world constraints on coalition bargaining (Martin and Stevenson, 2001; Golder, 2004).

Most existing theories are 'history blind' in another way, by assuming that the formation of

a particular government will not be influenced by the formation of preceding governments. Some authors introduced parties' past histories in the form of mutual satisfaction based on past gains. In particular, 'familiarity' between parties that governed together in the past enhances the probability of governing together in the future, thereby showing that governments are not formed *ab initio* (Franklin and Mackie, 1983).

Institutions structuring post-formation government decision-making

Other recent theories explore the constraints on coalition composition of rules that structure government decision-making once a new government is in place, thus effectively ruling out certain combinations and making others more likely by anticipation. These include cabinet operational rules (e.g., the balance between collective cabinet and individual ministerial policy jurisdiction (Laver & Shepsle, 1996; for a critique, see Dunleavy and Bastow, 2001), the prime minister's power to reshuffle or deselect ministers (Strøm, 1998), political responsibility and resignation rules); parliamentary rules (decision rules such as qualified majority votes, the right to turn any vote on a specific issue into a vote of confidence (Huber, 1996)); rules for dissolving the legislature and for calling early elections (Strøm and Swindle, 2002); electoral system rules; rules granting power to external veto players (head of state, domestic pressure groups), etc. Strøm *et al.* (1994) demonstrated on a small sample that the institutional constraints model manages to predict the cabinets actually formed better than simple size- and policy-driven models, but verification of the full institutional model on a large number of cases is still lacking.

Bargaining theories and actor-oriented theories

In some theories, parties' chances of being included in government depend on their strategic position in legislative bargaining games. Hence, they focus on the existence and properties of such special 'powerful' or 'dominant' players,¹¹ and the probability of these parties getting into government, rather than the probability of particular coalition formulae.

The most basic and best-known version of this approach is the median legislator theory mentioned above. Another actor-oriented bargaining approach developed voting power indices, of

which the Shapley-Shubik (1954) index and the Banzhaf (1965) index are the most renowned. The voting power of a player, which is calculated by listing all the coalitions in which it makes the coalition win or lose (the number of pivots or swings), is compared to the voting power of other parliamentary parties. The voting power of individual parties may differ starkly from their weight in seats: a rather small party may be as powerful (and, depending on the index used, may be even more powerful) than a much bigger one within a given distribution of seats. Although hitherto rarely employed,¹² the inclusion of the power indices instead of the party weights, and their combination with the assumptions on policy distance and institutional constraints used in formal theories, could well be one of the most promising new avenues for formal as well as descriptive research on coalition formation in terms of composition, portfolio allocation, policy formulation and process. Notice also that following Warwick's (1996) analysis of factors affecting individual parties' odds of becoming government formateur or coalition partner, some scholars looked more specifically at parties' results in the elections preceding the formation of a government (Mattila and Raurio, 2004; Isaksson, 2005).

Discussion

After four decades of comparative research on the party composition of cabinets, this research field has become highly mature, in terms of the diversity of theoretical approaches and paradigms that are competing, their degree of formalization, the variety and sophistication of methods applied, and the scope and richness of the data sets used for testing hypotheses.

However, there are still major shortcomings. First, existing theories do not predict and therefore sufficiently explain a significant proportion of cabinet compositions formed in the real world. Whereas the latest comprehensive model of Martin and Stevenson does predict correctly an impressive number (about half) of real-world coalitions, this is done by lumping together two dozen variables drawn from three main schools, and the model therefore lacks parsimony and internal consistency. Still, a systematic comparative testing of theories and families of theories against each other, in combination with each other,¹³ as well as against randomly generated solutions seems a promising path in evaluating the predictive capacity of coalition theories (De Vries, 1999; Martin and Stevenson, 2001). Studies that

(1954) index and the most renowned. The which is calculated by which it makes the number of pivots or the voting power of . The voting power of er starkly from their small party may be as on the index used, l) than a much bigger distribution of seats. nployed,¹² the inclu instead of the party ion with the assumptiond institutional conoies, could well be g new avenues for e research on coalitioimposition, portfolio ation and process. Warwick's (1996) individual parties' ment formateur or oolars looked more in the elections preovernment (Mattila 2005).

on

arative research on inets, this research ure, in terms of the roaches and paraheir degree of forl sophistication of scope and richness ing hypotheses. major shortcomings. not predict and i a significant pions formed in the est comprehensive nson does predict ber (about half) of done by lumping bles drawn from e model therefore l consistency. Still, esting of theories inst each other, in her,¹³ as well as solutions seems a ng the predictive s (De Vries, 1999; 01). Studies that

concentrate on parties getting into government as the unit of analysis rather than the full cabinet composition have better prediction rates, but they clearly explain less. More generally, focusing on predictions is only one part of a causal explanation, which needs both an account of causal effects of independent variables and a verification of the real-world presence of the causal mechanisms posited by a theory. This goal may be achieved by combining quantitative tests of existing theories with a qualitative treatment of cases that confirm and cases that disconfirm the theory, by tracing the process and the variables that caused the observed outcome (Bäck and Dumont, 2004).

Second, in order to test existing spatial theories, especially multidimensional models, one needs more reliable data on party policy positions. Also many formal models theorize variables that in practice are hard to operationalize, especially for cabinets in the more distant past (such as actors' electoral expectations or satisfaction with former experiences with partners in government). It comes as no surprise that the authors who formulate such abstract models at best give one or two examples that seem to fit their model. The insertion of institutional variables into formal models, albeit generally easy to collect and boosting the prediction rate, tends to lead to unacceptable simplifications of reality and/or to unmanageable mathematical complexities (De Vries, 1999).

Finally, although most scholars acknowledge that during government formation a lot of bargaining goes on *within* parties (Luebbert, 1986; Laver and Schofield, 1990; Müller and Strøm, 1999), for the sake of model simplicity as well as data collection problems on internal party divisions, almost all theories treat parties as unitary actors (for exceptions, see Robertson, 1976; Budge and Farlie, 1983; Maor, 1995). One operational indicator of internal divisions could be voting behavior during party investitures (De Winter *et al.*, 2000: 345). The support expressed for the upcoming coalition within intra-party arenas may serve as a more valid proxy for party cohesion than parliamentary group cohesion in investiture votes.

PORTFOLIO ALLOCATION

The question 'Who gets what in coalition government?' is even older than the question of 'Who gets in?'. The basic finding of the first analyses inspired by rational choice, that is, the existence of an 'iron law' of proportionality

(Gamson, 1961), has generally been confirmed by subsequent research (Browne and Franklin, 1973; Browne and Feste, 1975; Budge and Keman, 1990). While this proportionality norm may seem trivial, it actually is not, especially seen from a bargaining perspective. Hence, interest in the question of portfolio allocation has revived in recent years in order to provide a more solid theoretical grounding for this empirical law, to explain marginal but significant deviations from the rule, and to produce weights and data (through expert surveys) for different types of ministerial portfolios (prime minister, senior ministers, ordinary and junior ministers).

The iron law of proportionality

The starting point for the proportionality rule is the assumption that players have a specific weight, usually assumed to be proportional to the number of seats in parliament. Gamson (1962: 158) postulates that 'any participant will expect others to demand from a coalition a share of the payoff proportional to the amount of resources which they contribute to a coalition'. Still, a minor player should be capable of increasing its office share if it were necessary to keep a third player out of the coalition (Gamson, 1961). As all players consider proportionality as their bottom-line demand and concede that the other players take proportionality as their minimum expectation, proportionality becomes the only allocation principle on which all can agree.

Empirical analyses confirm the proportionality thesis (over 90% of the variance explained), sometimes with smaller parties getting bonus portfolios, probably in order to avoid their potential defection to another coalition that would offer a better payoff or simply because their small size would not have allowed them to receive any portfolio under pure proportionality.¹⁴

Still, this very strong relationship between seat weight and portfolio allocation is puzzling from a bargaining perspective: if bargaining is the predominant logic behind coalition formation, and if a party's bargaining power is dependent on its strategic position rather than on its size alone, what in practice prevents parties with great bargaining power from claiming a disproportionate share of the portfolios?¹⁵

Qualitative portfolio allocation

Apart from the quantitative questions of portfolio allocation, there is the question of which party,

intra-party faction, and individual gets which type of portfolio (in terms of policy domain, prestige, spending power, etc.). Until the 1990s, few empirical theories on qualitative portfolio allocations were tested (Budge and Keman 1990). Laver and Shepsle's (1996) assumption of ministerial portfolio dictatorship, coupled with the hypothesis that the median party on the relevant policy dimension will get the specific portfolio, has drawn new attention to the qualitative aspect of portfolio allocation.

A first qualitative distinction between portfolios is policy domain. Some link was found between parties' ideological profile and their control of a particular domain of ministries. Browne and Feste (1975) explain this party-portfolio link by the 'possible reinforcement of the loyalty of each party clientele's group'. A basic problem of the empirical testing of this nexus is the *a priori* assumption of the static nature of party families' portfolio preferences, which are assumed constant over time and between countries (Budge and Keman, 1990). The empirical findings are therefore rather weak. Budge and Keman (1990: 98–102) also focused on the prime ministerial portfolio, predicting that the premiership goes to the major party (which actually occurs in 80% of the post-war European coalition governments). Again, under the proportionality rule, one can expect that the largest party can claim the largest spoils, and therefore can choose the biggest prize. The few deviations can be explained by presidential nomination power, by a rough equality of size between the main coalition parties, and by intra-party dissensus impeding the largest party from nominating a candidate for this office.

This points to a wider question of party unity in seeking portfolios. Case studies on factionalized parties – such as Christian Democrats in Latin countries (Blondel and Cotta, 1996; Mershon, 2001) – highlight the role of factions in distributing ministerial portfolios within parties. In addition, even in unitary parties, party leaders have to take into account a series of equilibria, in terms of the territorial background of ministers, constituency party support, gender, distribution between first and second chamber, etc. Hence, intra-party decision-making rules and constraints, and the old question of party cohesion, have entered the most recent research (Laver and Shepsle, 2000; Pennings, 2000).

Discussion

By linking the coalition formation process to the portfolio allocation process, some recent

formal theories have tried to overcome the limits of the first generations of quantitative and qualitative portfolio allocation theories. This linkage is made by assuming that portfolios are all about policy, and that obtaining 'policy portfolios' rather than 'offices and their perks' is the core of the coalition bargaining process (Austen-Smith and Banks, 1990; Schofield, 1993; Laver and Shepsle, 1990, 1996). Although these theories have been empirically tested on only a few selected cases, these formal theories also introduce a variety of institutional conditions under which the policy portfolio bargaining is supposed to occur, and thus, unlike their predecessors, are not institution-blind. They include rules concerning the nomination discretion of the prime minister and the head of state, the power of the finance minister, the role of party leaders, etc. Yet, rather than equating portfolio bargaining to policy bargaining, one should keep these goals analytically separate, as parties may differ in the emphasis they put on maximizing policy, office or vote (Strom and Müller, 1999). These disparities allow for tradeoffs between the different payoffs, which in principle should facilitate coalition formation. For instance, office-seeking parties may want to trade policy concessions to the policy-seeking parties in return for a disproportionate share of portfolios.

Moreover, a number of questions remain unanswered regarding the dependent and independent variables, the process that links them and the potential effects on coalition governance and outputs in this type of research. As far as the dependent variables are concerned, the study of the full range of relevant offices has only very recently started. Junior ministerships are often used as spare change to round off or fine-tune portfolio deals but sometimes also are considered to be policy-relevant (Mershon, 2001; Thies, 2001; Manow and Zorn, 2004). In some countries, the 'offices cake' should be extended to include the Speaker in parliament or the European Commissioner.

Although important efforts have recently been made to weight a wide range of portfolios (Druckman and Warwick, 2005), we still know little about how parties in practice weigh portfolios and which criteria they use to do so: policy relevance (Dumont, 1998), interests of traditional or new clienteles, patronage opportunities, prestige, visibility, distributive versus redistributive policy departments, goodness of fit with the qualifications of the *ministrables* available in the party, the appetite of *incontournable ministrables*, etc.). In several countries, parties or the head of state allot certain

overcome the limits quantitative and on theories. This is that portfolios are obtained 'policy' and their perks' bargaining process (1990; Schofield, 1996). Although empirically tested on formal theories institutional policy portfolio bar; and thus, unlike institution-blind. In the nomination system and the head minister, the rather than equal policy bargaining, analytically separate the emphasis they place or vote (Strøm 1990). Parities allow for joint payoffs, which coalition forming parties may lead to the policy-disproportionate

questions remain dependent and independent that links them to coalition governance research. As far as concerned, the relevant offices have prior ministerships to round off or sometimes also are relevant (Mershon, 1990; Zorn, 2004). In 'cake' should be kept in parliament er.

ts have recently range of portfolios (2005), we still know what to weigh portf. ey use to do so: (1998), interests of patronage opportunity versus interests, goodness of f the *ministrables* (opportunity of *incon-* In several countries allot certain

portfolios to non-partisan technocrats (De Winter, 1991; Strøm, 2000; Amorim Neto and Strøm, 2004), a practice that certainly contradicts the office-seeking drive on which most portfolio theories are based.

With regard to the policy impact of portfolio bargaining, it is also important to know when portfolio bargaining actually starts: at the end of the policy negotiations (as most research seems to suggest), or before. This question is linked to decision-making within parties. Are *ministrables* members of the negotiating teams that draft the policy agreement and bargain over portfolios? Do they help themselves to a portfolio of their liking? Does such interlocking of principal and agent, when party leaders bargain over portfolios that they themselves would like to occupy (Andeweg, 2000), allow ministers to become unaccountable policy dictators (Laver and Shepsle, 1996), in spite of the formal existence of a collective coalition agreement? To date, most empirical analyses suggest that only the allocation between parties matters with regard to policy outputs (Laver and Shepsle, 1994; Klingemann et al., 1994).

POLICY FORMULATION

There are two contrasting views concerning the policy relevance of coalition negotiations (Timmermans, 2003): the 'positive' version considers the formulation of coalition agreements as a genuine opportunity for parties to influence the future government's policy agenda (Peterson et al., 1983; Peterson and De Ridder, 1986); the 'sceptics' consider coalition negotiations as 'policy irrelevant', being either just a 'ritual' carried out to ease the transition from election campaign competition to inter-party governmental co-operation (Luebbert, 1986), or because the link is only conditionally relevant, that is, it is relevant only if policy proposals supported in the coalition agreement are supported by the party that receives the relevant ministerial portfolio (Laver and Shepsle, 1996: 42).

Empirical studies tend to support the positive view. In most countries, policy bargaining is the main subject of the formation negotiation process. This can be inferred from numerous indicators. First, there is a growing tendency in West-European governments to draft a government policy agreement (Müller and Strøm, forthcoming). Policy bargaining consumes most time in the bargaining process (often weeks or months), while the allocation of portfolios is settled in a few hours or days

(De Winter and Dumont, forthcoming). Apart from Italy, portfolio allocation follows the conclusion of a general agreement on policy between the parties that will constitute the next government (Budge and Laver, 1992: 415), and most formation attempts break down on policy, not on the allocation of portfolios. Coalition agreements tend to grow in length and detail, and they mostly cover substantive policy areas (Müller and Strøm, 2000). Second, coalition agreements contain issues that are salient to the member parties and for which they have formulated policy pledges, even when they disagree on the solution of such issues (Thomson, 1999). They do not focus only on non-divisive issues (Klingemann et al., 1994), and when divisive ones are not mentioned in the agreement, mechanisms to deal with these during the life of the cabinet are often specified (Timmermans, 2003). But overall, during the negotiations the pledges most salient to each party tend to receive explicit attention.

Regarding their potential policy impact, although coalition agreements are never legally binding, in practice they often do bind partners strongly. In fact, these agreements usually are endorsed by the parties' main decisional body (e.g., the party congress, parliamentary party or party executive), and, as such, this endorsement legitimately binds all the other sections of the party, from the rank-and-file members to constituency party organizations, individual members of parliament and ministers, the party executive, and the party leader. The party investiture is therefore a crucial moment for making agreements stick, not only between parties but also, more importantly, within parties (De Winter et al., 2000).

In most countries these coalition agreements are widely available to the general public, which expands their utility for scrutinizing government performance by party bodies, as well as by other actors, such as interest groups, the media, and retrospective voters. Coalition cabinets and parties have, in addition, set up a variety of mechanisms and rules to facilitate the smooth implementation of these agreements, to solve conflicts over the way they should be interpreted, to formulate an answer to issues not anticipated by or included in the agreement, and to amend these agreements without jeopardizing the coalition's survival.

Recent empirical research (Müller and Strøm, forthcoming) suggests that in most countries coalition agreements are central instruments for coalition policy-making. They also have an important theoretical role in the process of governance once a cabinet has been formed:

they are vital devices that make coalition government possible and help tackle some of the severe and complex bargaining problems and inherent weaknesses of coalitions, such as limited information, non-simultaneity of exchange, cyclical voting, formal ministerial discretion over departmental policy agendas, their implementation and coordination, problems of interdepartmental interdependency, shared competencies, changes in external context, etc. (Lupia and Strøm, forthcoming).

Hence, from an empirical and theoretical point of view, coalition agreements emerge as one of the main institutions that make collective coalition cabinets viable. Still the practical working of 'governing by contract' remains to a large extent a black box.¹⁷

CONCLUSION

The formation of a government is a crucial aspect of democratic politics, because it deals with the conquest of power and the possibility of implementing policies that have been democratically endorsed and legitimated by the voters. This field of party studies is, together with voting, probably the most mature field in party research, in terms of the variety of competing theoretical frameworks produced by scholars from different disciplines, the sophistication of statistical techniques, and the richness of available data sets. However, this high level of scientific activity has in the last decade scarcely resulted in significant comprehensive progress in explaining and predicting real-world government compositions. Models aggregating current knowledge still do not manage to predict correctly more than half of the coalitions actually formed in the real world.

The field still has several shortcomings. First, the inclusion or exclusion of explanatory variables in formal models is often determined by difficulties of operationalization rather than by theoretical coherence. Also, some crucial variables are often poorly operationalized, leading to unreliable and unstable conclusions, especially in the field of party ideological positions. There is also the problem of selection bias as the prediction success rate of composition and portfolio allocation theories differs between countries (and to a lesser extent between time periods). The goodness of fit of theories is thus conditional on the countries and time frames selected.

Furthermore, some essential components of coalition formation are traditionally neglected,

like the frequently occurring formation failures (Müller and Strøm, 2000: 570). Also we know very little about the operation of the formation process, in terms of negotiators, their autonomy *vis-à-vis* their party principals, their tactics and games, their criteria for evaluating alternative policy and portfolio proposals, the benefits of a retreat into opposition, etc. Also, political parties figure as the main actors in explaining coalition outcomes in almost all theories, while in certain systems the head of state, pressure groups, or foreign powers sometimes have a significant formal or informal veto power.

Many of the real-world formations remain theoretical puzzles, of which vital explanatory pieces are lacking (De Winter *et al.*, forthcoming). Government formation, like all politics, is conducted by human actors, but unlike studies of most other political activity (e.g., voting, political participation, legislative behavior), coalition formation theory does not pay much attention to the accounts and explanations of the human actors involved in government formations themselves. This imbalance can be redressed by 'thick' descriptions of government formations, preferably using information from participants obtained through elite interviewing, analyses of memoirs, etc. Only in this way can we try to reconstruct actors' preferences, motivations, strategies, evaluation of past experiences, anticipation of future developments, perception of the credibility of other negotiators, capacity to commit their party, and the perceived impact of formal and informal institutional constraints and veto players. However, the ultimate aim of such an inductive approach should not be the writing of a thriller reconstructing dramatic deviant formations, but to feed new explanations – discovered by thick descriptions – back into theory formulation. As such, inductive research should serve as a complement, not as an alternative, to existing formal theories that have considerably contributed to our current state of understanding of government formation.

NOTES

1. In 17 countries of post-war Europe (1945–99), more than 80% of the majority governments formed were coalition governments (Strøm *et al.*, forthcoming).
2. In the vast majority of comparative studies conducted since the early 1970s, of governments formed one third or more were minority cabinets and at most 40% were minimal winning.

formation failures 0). Also we know n of the formation rs, their autonomy s, their tactics and uating alternative ls, the benefits of a so, political parties xplaining coalition es, while in certain pressure groups, or have a significant er.

formations remain n vital explanatory er et al., forthcom- like all politics, is but unlike studies vity (e.g., voting, legislative behavior), does not pay much d explanations of n government form- imbalance can be tions of govern- using information through elite inter- rs, etc. Only in this tuct actors' prefer- es, evaluation of n of future devel- redibility of other mit their party, and formal and informal nd veto players. of such an induc- the writing of a tic deviant forma- tions - discovered into theory formu- research should s an alternative, to have considerably ate of understand- t.

r Europe (1945-99), majority governments nments (Strøm et al., comparative studies con- 0s, of governments were minority cabinets nial winning.

3. In the 1945-99 period, roughly 80% of Western European parliamentary governments included the median legislator party on the first dimension (Strøm et al., forthcoming), while two-thirds of the minority governments formed in 13 countries of post-war western Europe contained the median party on the first dimension (Müller and Strøm, 2000: 561, 564).
4. Amongst the other incentives facilitating minority governments, Strøm (1990) added legislatures with a strong committee system that allows opposition parties to have a say in legislation without carrying the electoral burden of incumbency. Kalandrakis (2004) added the (low) share of central government in total public spending, while Indridason (2004) added the lack of government opportunities for clientelism (which render parties less office-seeking).
5. While in most of the composition models discussed up until now, parties are predominantly office- and/or policy-seekers, some authors explicitly refer to their vote-seeking motivations (Strøm, 1990; Warwick, 2000, 2005; Austen-Smith and Banks, 1988; Baron, 1993; Baron and Diermeier, 2001; and especially Strøm and Müller, 1999). Although taken up by a number of scholars, the office cum policy cum voting framework has not yet been systematically tested in a quantitative, comparative way but relies on formal models or thick descriptions of a number of instances in which parties had to make particularly difficult choices between the three objectives.
6. In the 1945-99 period, of parliamentary governments in 17 western European countries (excluding cases of single-party majority governments) slightly more than one third were connected, but less than one-fifth were minimal connected winning (Strøm et al., forthcoming). Martin and Stevenson (2001: 47) show that coalitions that have, according to traditional size and policy variables, the highest chances of forming actually form in the real world only 11% of the time!
7. See Grofman's (1982) protocoalition formation model, Schofield's (1993, 1995) model of the political heart, De Swaan's (1973) policy distance theory, Laver and Shepsle's (1990, 1996) winset theory on credibility proposals, etc.
8. Testing Grofman's model of protocoalition formation, a highly disaggregated 20-dimensional representation triggered better predictive rates than unidimensional models in less than half of the countries covered in Laver and Budge's (1992: 413) volume, and a two-dimensional representation was better than a unidimensional one in only one of the 11 countries studied!
9. For empirical testing, see Diermeier and Merlo (2004), Warwick (1996), and Martin and Stevenson (2001).
10. Downs (1998) also investigated whether the composition of coalitions formed at a subnational level has an effect on the formation of national-level governments.
11. Peleg (1980) introduced the concept of the 'dominant player', while Van Deemen (1991) introduced the concept of the 'central player'.
12. Van Deemen (1997) combined power indices with an actor-oriented theory when he introduced power indices in the 'power-excess' theory. Different chapters in Strøm et al. (forthcoming) use Banzhaf power indices and the measure of fragmentation of individual parties' shares of power to reflect bargaining complexity in coalition formation, duration, and termination.
13. Martin and Stevenson (2001) compared the predictions generated from different families of coalition theories with the coalitions that actually formed in 14 countries in roughly the 1945-85 period. They conclude that nine size- and ideology-based variables predict actually formed government compositions only 11% of the time, that adding eight pre-formation institutional factors increases the prediction success rate to 40%, while adding four post-formation variables drawn from the portfolio allocation approach predicts the correct government approximately half the time.
14. The proportionality norm is also respected when one takes the relative saliency of different ministerial portfolios into account (Warwick and Druckman, 2001, 2004; Druckman and Warwick, 2005).
15. On this debate see Warwick and Druckman (2004) and Ansobalabehere et al. (2005).
16. On the implementation of coalition contracts, see Klingemann et al., 1994; Thomson, 1999; Timmermans, 2003; Moury, 2005.

REFERENCES

- Amorim Neto, Otavio and Strøm, Kaare (2004) 'Presidents, voters and non-partisan cabinet members in European parliamentary democracies', presented at the Annual Meeting of American Political Science Association, Chicago, September 2-5, 2004.
- Andeweg, Rudy (2000) 'Ministers as double agents? The delegation process between cabinet and ministers', *European Journal of Political Research*, 3: 377-95.
- Ansobalabehere, Stephen, Snyder Jr., James M., Strauss, Aaron B. and Ting, Michael M. (2005) 'Voting weights and formateur advantages in the formation of coalition governments', *American Journal of Political Science*, 49(3): 550-63.

- Austen-Smith, David, and Banks, Jeffrey S. (1988) 'Elections, coalitions and legislative outcomes', *American Political Science Review*, 82: 405–22.
- Austen-Smith, David and Banks, Jeffrey S. (1990) 'Stable governments and the allocation of portfolios', *American Political Science Review*, 84: 891–906.
- Axelrod, Robert (1970) *Conflict of Interest*. Chicago: Markham.
- Bäck, Hanna and Dumont, Patrick (2004) 'A Combination of methods. The way forward in coalition research', presented at the Annual Meeting of American Political Science Association, Chicago, September 2–5, 2004.
- Banzhaf John (1965) 'Weighted voting doesn't work: A mathematical analysis', *Rutgers Law Review*, 19: 317–43.
- Baron, David P. (1993) 'Government formation and endogenous parties', *American Political Science Review*, 88: 33–47.
- Baron, David and Diermeier, Daniel (2001) 'Elections, governments and parliaments in proportional representation systems', *The Quarterly Journal of Economics*, 116(3): 933–67.
- Bergman, Torbjörn (1995) *Constitutional Rules and Party Goals in Coalition Formation*. Umeå: Umeå University Press.
- Black, Duncan (1958) *The Theory of Committees and Elections*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blondel, Jean and Cotta, Maurizio (1996) *Party and Government. An Inquiry into the Relationship between Governments and Supporting Parties in Liberal Democracies*. London: Macmillan.
- Bogdanor, Vernon (1984) 'The government formation process in the constitutional monarchies of northwest Europe', in David Kavanagh and Gillian Peele (eds), *Comparative Government and Politics. Essays in the Honour of S.E. Finer*. London: Heinemann, pp. 49–72.
- Browne, Eric C. (1973) *Coalition Theories: a Logical and Empirical Technique*. London: Sage.
- Browne, Eric C. and Feste, Karen (1975) 'Qualitative dimensions of coalition payoffs', *American Behavioral Scientist*, 18: 530–56.
- Browne, Eric C. and Franklin, Mark (1973) 'Aspects of coalition payoffs in European parliamentary democracies', *American Journal of Political Science*, 67: 453–69.
- Budge, Ian and Farlie, Dennis (1983) *Voting and Party Competition*. London: Wiley.
- Budge, Ian and Keman, Hans (1990) *Parties and Democracy. Coalition Formation and Government Functioning in Twenty States*. Oxford: Oxford University Press.
- Budge, Ian and Laver, Michael (1992) 'The relationship between party and coalition policy in Europe: An empirical synthesis', in Michael Laver and Ian Budge, *Party Policy and Government Coalitions*. London: Macmillan.
- Dalton, Russell (1996) 'Political cleavages, issues and electoral change' in Lawrence LeDuc, Richard Niemi and Pippa Norris (eds), *Comparing Democracies. Elections and Voting in Global Perspective*, Thousand Oaks, CA: Sage.
- De Swaan, Abram (1973) *Coalition Theories and Cabinet Formation*. Amsterdam: Elsevier.
- De Vries, Miranda (1999) 'Governing with your closest neighbour: An assessment of spatial coalition formation theories', PhD dissertation, University of Nijmegen.
- De Winter, Lieven (1991) 'Parliamentary and party pathways to the cabinet', in Jean Blondel and Jean-Louis Thiébault, *The Profession of Government Minister in Western Europe*. London: Macmillan, pp. 44–69.
- De Winter, Lieven and Dumont, Patrick (forthcoming) 'Bargaining Complexity, Formation Duration, and Bargaining Rounds' in Kaare Strom, Wolfgang C. Müller and Torbjörn Bergman (eds), *Cabinet Governance: Bargaining and the Cycle of Democratic Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- De Winter, Lieven, Andeweg, Rudy B. and Dumont, Patrick (eds) (forthcoming) *Puzzles of Government Formation*. London: Routledge.
- De Winter, Lieven, Timmermans, Arco and Dumont, Patrick (2000) 'Coalition formation and governance in Belgium: Of government gospels, evangelists, followers and traitors', in Kaare Strom and Wolfgang Müller (eds), *Coalition Governments in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press, pp. 300–55.
- Diermeier, Daniel and Merlo, Antonio (2004) 'An empirical investigation of coalitional bargaining procedures', *Journal of Public Economics*, 88(3–4): 783–97.
- Diermeier, Daniel, Eraslan, Hülya and Merlo, Antonio (2002) 'Coalition governments and comparative constitutional design', *European Economic Review*, 46: 893–907.
- Diermeier, Daniel, Eraslan, Hülya and Merlo, Antonio (forthcoming) 'The effects of constitutions on coalition governments in parliamentary democracies', in Roger Congleton (ed.), *Constitutional Political Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Downs, Anthony (1957) *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper & Row.
- Downs, William (1998) *Coalition Government Subnational Style: Multiparty Politics in Europe's Regional Parliaments*. Columbus: Ohio State University Press.
- Druckman, James N. and Warwick, Paul V. (2005) 'The missing piece: measuring portfolio salience in Western European parliamentary democracies', *European Journal of Political Research*, 44: 17–41.
- Druckman, James, Martin, Lanny and Thies, Michael (forthcoming) 'Influence without confidence: upper chambers and government formation', *Legislative Studies Quarterly*.
- Dumont, Patrick (1998) 'Keys for the analysis of the relation between parties' programmatic preferences

- leagues, issues and
Duc, Richard Niemi
Comparing Democracies.
respective, Thousand
- ition Theories and*
Elsevier.
- ing with your clos-
of spatial coalition
eration, University
- mentary and party
n Blondel and Jean-
Government Minister
millan, pp. 44–69.
Patrick (forthcom-
formation Duration,
re Strøm, Wolfgang
man (eds), *Cabinet*
Cycle of Democratic
iversity Press.
- dy B. and Dumont,
Puzzles of Government
- Arco and Dumont,
ion and governance
ospels, evangelists,
Strøm and Wolfgang
nts in Western Europe.
ss, pp. 300–55.
- Antonio (2004) 'An
ional bargaining pro-
ties, 88(3–4): 783–97.
- Hülya and Merlo,
ernments and com-
European Economic
- and Merlo, Antonio
stitutions on coal-
ary democracies', in
Institutional Political
ge University Press.
- conomic Theory of*
& Row.
- ition Government*
Politics in Europe's
bus: Ohio State
- ick, Paul V. (2005)
portfolio salience in
ary democracies',
arch, 44: 17–41.
- and Thies, Michael
thout confidence:
ment formation',
the analysis of the
mmatic preferences
- and portfolio allocation in government formation', presented at the Joint Sessions of Workshops of the European Consortium for Political Research, Warwick, 23–28 March, 1998.
- Dunleavy, Patrick and Bastow, Simon (2001) 'Modelling coalitions that cannot coalesce: a critique of the Laver-Shepsle approach', *West European Politics*, 24(1): 1–26.
- Franklin, Mark and Mackie, Thomas (1983) 'Familiarity and inertia in the formation of governing coalitions in parliamentary democracies', *British Journal of Political Science*, 13: 275–98.
- Gamson, William (1961) 'A Theory of Coalition Formation', *American Sociological Review*, 26: 373–82.
- Gamson, William (1962) 'Coalition formation at presidential nominating conventions', *American Journal of Sociology*, 2: 157–71.
- Golder, Sona (2004) 'The effect of electoral coalitions on government formation', presented at the Annual Meeting of American Political Science Association, Chicago, September 2–5, 2004.
- Grofman, Bernard (1982) 'A dynamic model of protocoalition formation in ideological n -space', *Behavioral Science*, 27: 77–90.
- Huber, John D. (1996) 'The vote of confidence in parliamentary democracies', *American Political Science Review*, 90: 269–82.
- Indridason, Indridi (2004) 'Coalitions and clientelism: explaining cross-national variation in patterns of coalition formation', manuscript available at <<http://www.hi.is/~ih>>, September 30, 2004.
- Isaksson, Guy-Erik (2005) 'From election to government: principal rules and deviant cases', *Government and Opposition*, 40(3): 329–57.
- Kalandrakis, Tasos (2004) 'Generosity of minority governments: the role of policy and office', Wallis Working Papers WP39, University of Rochester, Wallis Institute of Political Economy.
- Klingemann, Hans-Dieter, Hofferbert, Richard and Budge, Ian (eds) (1994) *Parties, Policies, and Democracy*. Boulder, CO: Westview.
- Lane, Jan-Erik and Ersson, Svante (1999) *Politics and Society in Western Europe*. London: Sage.
- Laver, Michael and Budge, Ian (1992) *Party Policy and Government Coalitions*. London: Macmillan.
- Laver, Michael and Shepsle, Kenneth (1990) 'Coalitions and cabinet governance', *American Political Science Review*, 84: 873–90.
- Laver, Michael and Shepsle, Kenneth (eds) (1994) *Cabinet Ministers and Parliamentary Government*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Laver, Michael and Shepsle, Kenneth (1996) *Making and Breaking Governments*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Laver, Michael and Shepsle, Kenneth (2000) 'Ministrables and government formation: Munchkins, players and big beasts in the jungle', *Journal of Theoretical Politics*, 12: 113–24.
- Laver, Michael and Schofield, Norman (1990) *Multiparty Government. The Politics of Coalition in Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- Leiserson, Michael (1966) 'Coalitions in politics. A theoretical and empirical study', PhD thesis, Yale University.
- Lijphart, Arend (1984) *Democracies*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Lijphart, Arend (1999) *Patterns of Democracy*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Lipset, Seymour Martin and Rokkan, Stein (1967) 'Cleavage structures, party systems, and voter alignments: an introduction', in Martin Lipset and Stein Rokkan (eds), *Party Systems and Voter Alignments. Cross-national Perspectives*. New York: Free Press.
- Luebbert, Gregory (1986) *Comparative Democracy: policymaking and governing coalitions in Europe and Israel*. New York: Columbia University Press.
- Lupia, Arthur and Strøm, Kaare (forthcoming) 'A theory of cabinet governance: bargaining, electoral connections, and the shadow of the future', in Kaare Strøm, Wolfgang C. Müller and Torbjörn Bergman (eds), *Cabinet Governance: Bargaining and the Cycle of Democratic Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Manow, Philip and Zorn, Hendrik (2004) 'Office versus policy motives in portfolio allocations: the case of junior ministers', *MPLFG Discussion Paper 04/9*, available at http://www.mpi-fg-koeln.mpg.de/pu/mpifg_dp/dp049.pdf
- Maor, Moshe (1995) 'Intra-party determinants of coalition bargaining', *Journal of Theoretical Politics*, 7: 65–91.
- Martin, Lanny and Stevenson, Randolph (2001) 'Cabinet formation in parliamentary democracies', *American Journal of Political Science*, 45: 33–50.
- Mattila, Mikko and Raunio, Tapio (2004) 'Does winning pay? Electoral success and government formation in 15 West European countries', *European Journal of Political Research*, 43: 263–85.
- Mershon, Carol (1994) 'Expectations and informal rules in coalition formation', *Comparative Political Studies*, 27: 40–79.
- Mershon, Carol (2001) 'Contending models of portfolio allocation and office payoffs to party factions: Italy, 1963–79', *American Journal of Political Science*, 45(2): 277–93.
- Morelli, Massimo (1999) 'Demand competition and policy compromise in legislative bargaining', *American Political Science Review*, 93(4): 809–20.
- Moury, Catherine (2005) *Coalition Government and Party's Mandate: Is the Government Bounded by the Coalition Agreement?* Dissertation, CirCap, University of Siena.
- Müller, Wolfgang (2000) 'Austria: Tight coalitions and stable government', in Wolfgang Müller and Kaare Strøm (eds), *Coalition Governments in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press.

- Müller, Wolfgang and Strøm, Kaare (eds) (1999) *Policy, Office, or Votes?* Cambridge: Cambridge University Press.
- Müller, Wolfgang C. and Strøm, Kaare (2000) 'Conclusion: cabinet governance in Western Europe', in Wolfgang C. Müller and Kaare Strøm (eds), *Coalition Governments in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press, pp. 559–592.
- Müller, Wolfgang C. and Strøm, Kaare (forthcoming) 'Types of coalition contracts', in Kaare Strøm, Wolfgang C. Müller and Torbjörn Bergman (eds), *Cabinet Governance: Bargaining and the Cycle of Democratic Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Peleg, Bezalel (1980) 'A theory of coalition formation in committees', *Journal of Mathematical Economics*, 7: 115–34.
- Pennings, Paul (2000) 'The consequences of ministerial recruitment for the functioning of cabinets in Western Europe', *Acta Politica*, 35: 86–103.
- Peterson, Robert and De Ridder, Martine (1986) 'Government formation as a policy making arena', *Legislative Studies Quarterly*, 11: 565–81.
- Peterson, Robert, De Ridder, Martine, Hobbs, John and McClellan, E.F. (1983) 'Government formation and policy formulation: Patterns in Belgium and the Netherlands', *Res Publica*, 25: 49–82.
- Riker, William (1962) *The Theory of Political Coalitions*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Robertson, David (1976) *A Theory of Party Competition*. London: John Wiley & Sons.
- Schofield, Norman (1993) 'Political competition and multiparty coalition governments', *European Journal of Political Research*, 23: 1–33.
- Schofield, Norman (1995) 'Coalition politics: A formal model and empirical analysis', *Journal of Theoretical Politics*, 7: 245–81.
- Shapley, Lloyd S. and Shubik, Martin (1954) 'A method for evaluating the distribution of power in a committee system', *American Politics Science Review*, 48: 787–92.
- Strøm, Kaare (1990) *Minority Government and Majority Rule*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Strøm, Kaare (1998) 'Making and breaking governments', *Legislative Studies Quarterly*, 1: 127–43.
- Strøm, Kaare (2000) 'Parties at the core of government', in Russell J. Dalton and Martin P. Wattenberg (eds), *Parties without Partisans: Political Change in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press, pp. 180–207.
- Strøm, Kaare and Müller, Wolfgang (1999) 'The keys to togetherness: Coalition agreements in parliamentary democracies', *Journal of Legislative Studies*, 5: 255–82.
- Strøm, Kaare and Swindle, Stephen M. (2002) 'Strategic parliamentary dissolution', *American Political Science Review*, 96: 575–91.
- Strøm, Kaare, Budge, Ian and Laver, Michael (1994) 'Constraints on cabinet formation in parliamentary democracies', *American Journal of Political Science*, 38: 303–35.
- Strøm, Kaare, Müller, Wolfgang C., and Bergman Torbjörn (eds) (forthcoming) *Cabinet Governance: Bargaining and the Cycle of Democratic Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Thies, Michael F. (2001) 'Keeping tabs on partners: the logic of delegation in coalition governments', *American Journal of Political Science*, 45: 580–98.
- Thomson, Robert (1999) *The Party Mandate. Election Pledges and Government Actions in the Netherlands, 1986–1998*. Thela Thesis Publishers.
- Timmermans, Arco (2003) *High Politics in the Low Countries: An Empirical Study of Coalition Agreements in Belgium and the Netherlands*. Aldershot: Ashgate.
- Van Deemen, Ad (1991) 'Coalition formation in centralized policy games', *Journal of Theoretical Politics*, 3: 139–61.
- Van Deemen, Ad (1997) *Coalition Formation and Social Choice*. Amsterdam: Kluwer.
- Von Neumann, John and Morgenstern, Oskar (1953) *Theory of Games and Economic Behavior*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Warwick, Paul (1996) 'Coalition government membership in West European Parliamentary democracies', *British Journal of Political Science*, 26: 471–99.
- Warwick, Paul (2000) 'Policy horizons in West European parliamentary systems', *European Journal of Political Research*, 38: 37–61.
- Warwick, Paul (2005) 'Do policy horizons structure the formation of parliamentary governments?: The evidence from an expert survey', *American Journal of Political Science*, 49(2): 373–87.
- Warwick, Paul and Druckman, James (2001) 'Portfolio salience and the proportionality of payoffs in coalition governments', *British Journal of Political Science*, 31: 627–49.
- Warwick, Paul and Druckman, James (2004) 'The portfolio allocation paradox: an investigation into the nature of a very strong but puzzling relationship', presented at the Annual Meeting of American Political Science Association, Chicago, September 2–5, 2004.

Tabel 3:
Natuurlijke Belgische regeringen

	EERSTE MINISTER	DATUM EEDAFLENGING	DATUM ONTSLAG	POTENTIELE HOOGWAARDE DUUR	EFFECTIEVE DUUR	PARTITIELENSTELLING
1	Spaak	13-03-46	20-03-46	1.495	7	PSB/BSP
2	Van Reker III	31-03-46	09-07-46	1.477	100	PSB/BSP-PLP/PVV-PCB/NPB
3	Huyssens	03-08-46	13-03-47	1.352	222	PSB/BSP-PLP/PVV-PCB/NPB
4	Spaak II	20-03-47	19-11-48	1123	610	PSB/BST-PSC/CVP
5	Spaak III	26-11-48	27-06-49	586	213	PSB/BSP-PSC/CVP
6	Eyskens	11-08-49	18-05-50	1.473	219	PSC/CVP-PLP/PVV
7	Bijvleeschart	08-06-50	11-08-50	1515	64	PSC/CVP
8	Pholien	16-08-50	09-01-52	1.446	511	PSC/CVP
9	Van Houtte	15-01-52	12-04-54	929	616	PSC/CVP
10	Van Reker IV	22-04-54	02-06-58	1.508	1.902	PSB/BSP-PLP/PVV
11	Eyskens II	23-06-58	04-11-58	1.497	134	PSC/CVP
12	Eyskens III	04-11-58	27-03-61	1.361	872	PSC/CVP-PLP/PVV
13	Leftire	25-04-61	24-05-65	1.489	1.490	PSC/CVP-PSE/ISP
14	Hornel	27-07-65	11-02-66	1.454	199	PSC/CVP-PSE/ISP
15	Vanden Boeynants I	19-03-66	07-02-68	1.219	690	PSC/CVP-PLP/PVV
16	Eyskens IV	17-06-68	08-11-71	1.368	1.239	CVP-PSC-PSE/ASP
17	Eyskens V	21-01-72	23-11-72	1.444	307	CVP-PSC-PSE/ASP
18	Leburton	24-01-73	19-01-74	1.073	358	PSB/BSP-CVP-PSE-VLD-PRL
19	Tindemans	25-04-74	11-06-74	1.473	47	CVP-PSC-VLD-PRL
20	Tindemans II	11-06-74	04-03-77	1.426	997	CVP-PSC-VLD-PRL-RW
21	Tindemans III	04-03-77	18-04-77	427	43	CVP-PSC-VLD-PRL
22	Tindemans IV	03-06-77	11-11-78	1.472	495	CVP-PSC-PSE/BSP/BSP-FDF-VU
23	Vanden Boeynants II	20-10-78	18-12-78	968	59	PSF-CVP-PSE-BSP-FDF-VU
24	Hortens I	03-04-79	16-01-80	1.412	288	CVP-PSC-PS-SP-FDF
25	Hortens II	23-01-80	09-04-80	1.117	77	CVP-PSC-PS-SP
26	Hortens III	18-05-80	07-10-80	1.001	142	CVP-PSC-PS-SP-VLD-PRL
27	Hortens IV	22-10-80	02-04-81	854	162	CVP-PSC-PS-SP
28	H. Eyskens	04-04-81	21-02-81	69	168	CVP-PSC-PS-SP
29	Hortens V	17-12-81	14-10-85	1.432	1.397	CVP-PSC-PS-VLD-PRL
30	Hortens VI	29-11-85	19-10-87	1.473	690	CVP-PSC-PS-VLD-PRL
31	Hortens VII	21-10-87	14-12-87	781	54	CVP-PSC-VLD-PRL
32	Hortens VIII	09-05-88	29-09-91	1.371	2.338	CVP-PSC-PS-SP-VU
33	Hortens IX	29-09-91	25-11-91	133	57	CVP-PSC-PS-SP
34	Dehaene I	07-03-92	21-05-95	1.415	1.170	CVP-PSC-PS-SP
35	Dehaene II	23-06-95	13-06-99	1.486	1.451	CVP-PSC-PS-SP
36	Verhofstadt	12-07-99	19-05-03	1.460	1.407	VLD-MR-PS-SP-E-A
37	Verhofstadt II	12-07-03	11-06-07	1.467	1.184	VLD-MR-PS-SP-A
38	Verhofstadt III	21-12-07	20-03-08	1.375	90	CD6V-VLD-MR-PS-CDH
39	Leterme I	20-03-08	30-12-08	1.235	285	CD6V-VLD-MR-PS-CDH
40	Van Rompuy	30-12-08	25-11-08	950	340	CD6V-VLD-MR-PS-CDH
41	Leterme II (Leterme III)	25-11-08 (14-06-2010) (6-12-2011)	13-6-2010 ++	610 (541)	565	CD6V-VLD-MR-PS-CDH
42	Di Rupo	6-12-2011	25-5-2014	978	--	CD6V-VLD-MR-PS-CDH-SP-A
		GEMIDDELDE DUUR (41 REGERINGEN)			542	

deel III:
Het politieke
systeem

*Lieven De Winter
Patrick Dumont*

Regeringsvorming in België:
mission impossible?

De unieke complexiteit van het formatieproces

Toen 541 dagen na de verkiezingen van 13 juni 2010 de regering-Di Rupo de ed aflegde bij Koning Albert II, verpulverde België het wereldrecord regeringsvormen, een record dat lange tijd in handen lag van onze noorderburen (208 dagen in 1977). Deze recordduur – met zes mishukte pogingen bovenop de vele ‘impasses’ – en de uitzonderlijke lengte van het regeerakkoord (180 pagina’s) wijzen erop dat het vormen van een regering in België een aartsmoeilijke opdracht is, moeilijker dan in om het even welk West-Europees land, en dat dit bovendien steeds moeilijker wordt. Men kan dus verwachten dat de vorming van een federale regering na de nieuwe ‘moeder van alle verkiezingen’ van 25 mei 2014 opnieuw zal uitdraaien op een *mission impossible*.

In dit hoofdstuk gaan we dieper in op de unieke complexiteit van het formatieproces in België. Meer bepaald focussen we op de drie ‘klassieke’ fasen en uitdagingen die inherent zijn aan het vormen van een regering: de keuze van de coalitiepartners, de onderhandelingen over het regeerakkoord en de beleidsagenda, en de verdeling van de ministerportefeuilles tussen en binnen de regeringspartijen. Elk van deze drie uitdagingen kenmerken zich door formele en informele spelregels die de vorming van een regering vergemakkelijken maar nog vaker bemoeilijken. We behandelen daarbij ook de ‘goedkeuringsrituelen’ van het formatieproces door de partijcongressen en het parlement. Verder duiden we de mate van regerings(in)stabiliteit in historisch perspectief en de toenemende electorale tol die regeringspartijen moeten betalen. We sluiten het hoofdstuk af met enkele mogelijke scenario’s voor de informatie na de verkiezingen van 2014.

Het meest cruciale en complexe beslissingsmoment in de Belgische politiek

De vorming van een Belgische regering is steeds complexer geworden. Sinds de jaren 1970 kent België verscheidene factoren die het formatieproces bemoeilijken: extreme partijfragmentatie en dus veel meer *coalitionsfähige* partijen of mogelijke coalitiepartners die wedijveren op een groot aantal relevante breuklijnen, een grote electorale volatiliteit, de toenemende electorale tol van regeringdeelname, de afkalving van het electoraat van de traditionele regeringspartijen,¹ de spectaculaire opkomst en zelfs electoriaal leiderschap van anti-establishmentpartijen,² allerlei nieuwe formele en informele formatieregels, de ingewikkelde interacties tussen verschillende regeringsniveaus, enz. Die complexiteit vertaalt zich onder andere in zeer lange formaties, met talrijke mishukte pogingen, ellenlange gedetailleerde regeerackoorden, periodes van extreme regeringsinstabiliteit, en weinig impact van het oordeel van de kiezer en zijn verkozenen.

Het jaar 1968 is duidelijk een keerpunt in de geschiedenis waarbij afscheid wordt genomen van de simpele logica van het vormen van een tweepartijenregering in een driepartijensysteem. Als we de duur van de postelectorale formaties bekijken,³ nam de regeringsvorming in de periode 1946-1966 gemiddeld slechts 27,6 dagen in beslag. Vanaf 1968 was dat vier keer meer, gemiddeld 109 dagen (zie tabel 2). De toename van de duur van de onderhandelingen heeft duidelijk te maken met de toename van het aantal relevante partijen. Vóór 1968 telde de regering gemiddeld 1,6 partijen, sinds de splitsing van alle traditionele partijen verdrievoudigde dit tot 4,7 partijen (zie tabel 1). Het toegenomen

¹ In 1958 behielden christendemocraten, socialisten en liberaal sanien nog 93,3% van de stemmen, in 2010 bedroeg dat amper 57,2%.

² Vlaams Belang was de grootste partij na de Vlaamse verkiezingen in 2004, N-VA werd in 2010 de grootste fedrale partij.
³ Ongeveer de helft (22/42) van de Belgische regeringen wordt midterm gevormd, d.w.z. tussen twee verkiezingen. Bij midtermregeringen gaf het vaak om een beperkte herschikking van de coalitie. Sommige tussenwijzigingen formaties zijn een succesvolle poging om een zittende coalitie weer op de been te krijgen. Zo nam Marc Eyskens in 1981 het roer over van partijgenoot Wilfried Martens, maar werd de coalitie van CVP/PSC en SP/PS verdeeldgegaan. Soms wordt een kleine coalitiepartner overboord gesgoed (zoals de VU in 1991) of wordt de zittende coalitie vertrouwd niet met een partijfamilie om een tweederdenmeerdertal te vormen, die nodig is om in het parlement een grondwetswijziging door te drukken. Zo werden de liberalen in 1980 aan boord van de regering-Martens III gehaald. Meestal gaat het dus slechts om een gedecideerde coalitiewissel die geen lange onderhandelingen of nieuw regerakkoord vereist.

antal partijen leidt dus tot moeilijkere en langere onderhandelingen, die vaker mishukken of moeten worden gereanimeerd. Soms moeten ook verschillende coalitieformules worden uitgetest, wat de formatieduur verder oprijft. Wanneer communautaire knelpunten hoog op de agenda staan, zijn er meer mishukte pogingen – 11 in 1979! – en duurt de formatie dus ook langer (zie tabel 3).⁴

De kiezer kan met zijn keuze voor bepaalde partijen en programma's enige richting geven aan het beleid dat hij verwacht, maar 'de bodschap van de kiezer' is vaak onduidelijk, tegenstrijdig en vluchtig. Bovendien stemmen meer dan zes op de tien kiezers eerder voor een kandidaat dan voor een partij en haar programma. De verkiezingprogramma's die de partijen voorleggen, bieden ook zelden een duidelijke keuze tussen verschillende beleidsalternatieven. Niet alleen zit er heel wat overlap tussen de programma's, maar ook de beleidsvoorstellingen die 'uniek' zijn voor een bepaalde partij, zijn zelden gesteld in klare termen. Partijprogramma's fierzen vaak in een bocht om 'breukpunten', d.w.z. duidelijk verifieerbare beleidsbeloftes, zoals de onverwachte splitsing van BHV.

Partijen beloven – uiteraard – ook veel meer dan ze kunnen waarmaken door toe te treden tot een regering. Vaak zijn er bijvoorbeeld niet de nodige budgettaire middelen. Maar bovenal moet elke regeringspartij haar specifieke beleidsvoorkoeken afzwakken, omdat ook de coalitielopers hun eigen visie op bepaalde strijdpunten hebben. Er moet dus naar een compromis moet worden gezocht, niet alleen voor een dozijn 'hete hangtijgers' uit de campagne, maar voor honderden beleidsmaatregelen. In vergelijking met wat ze aan de kiezer beloven tijdens de campagne, moeten alle regeringspartijen achteraf bakken water in hun glas wijn doen. Onderhandelen over de vorming van een regering betekent vooral heel veel geven en toegeven. Uiteindelijk kan elke regeringspartij maar zeer weinig eigen beleidsvoorstellingen integraal uit de brand slepen.

In elk democratisch land behelt de vorming van een regering drie cruciale uitdagingen. Ten eerste is er de puzzel welke partij(en) tot de regering toetreden en welke in de oppositie gaan. Ten tweede stelt zich de vraag welk beleid de nieuwe regering wil voeren in de diverse

⁴ De Winter & Dumont (2008).

beleidssectoren, en met welke timing ze dat wil aanpakken. Ten slotte is er nog de kwestie van de verdeling van de ministerportefeuilles, niet alleen tussen de regeringspartijen maar ook binnen die partijen, tussen de ‘ministeriabelen’ van elke coalitiemanager.

In landen waar één partij een absolute meerderheid haalt in het parlement, volstaan een paar dagen om een antwoord te vinden op deze drie uitdagingen. Zo trad in Groot-Brittannië het eerste kabinet van Tony Blair aan amper twee dagen na de verkiezingen van 1 mei 1997. In dat geval liggen de zaken uiterst simpel. De partij die de verkiezingen wint, vormt een regering. Haar partyleider of verkiezingshoogbeeld wordt eerste minister en verdeelt de ministerportefeuilles tussen de gegadigden binnen zijn partij. Het verkiezingsprogramma van de partij vormt de belangrijkste leidraad voor het te voeren beleid tijdens de volgende legislatur, een programma waarop de regering zal worden afgerekend bij de volgende verkiezingen.

Dergelijk eenvoudige situatie heeft zich in het naoorlogse België slechts één keer voorgedaan, in 1950. In alle andere gevallen was het nodig om een coalitie te vormen tussen minstens twee partijen,⁵ en dus te onderhandelingen over de drije basisvragen. Terwijl tot 1968 meestal twee coalitiemakers volstonden, is sinds de splitsing van de traditionele partijen (1968-1978) en de opkomst van nieuwe partijen (de drie ‘communauteaire’ partijen, de groenen en de rechts-populisten) het partijlandschap zo versnippert geworden dat meestal vier tot zes partijen nodig zijn voor een parlementaire meerderheid (zie tabel 2). De fragmentering van het partijlandschap is zonder twijfel de voornaamste oorzaak van de complexiteit van een regeringsvorming. Ook op dit vlak heeft België een Europees record verbroken: in 1999 behaalde de grootste partij van het land (VLD) slechts 14,3% van de stemmen, terwijl de tiende grootste partij (VU) nog 5,6% scoorde.

In tegenstelling tot andere landen bepaalt het formatieproces in België niet alleen de partijen die zullen regeren, het beleidsprogramma en de verdeling van de ministerportefeuilles. Het is ook gekoppeld

aan de omvang van de regering, de machthierarchie en consensus-bevorderende gedragsregels binnen de regering, de vorming van regionale regeringen, het initiatiefrecht van het parlement, de verdeling van de politieke benoemingen, enz. In de ‘glorieijd’ van de regeringsvorming een geheim akkoord gesloten over het aandeel waarop elke regeringspartij anspraak kon maken bij aanwervingen en bevorderingen in de overheidssector.⁶ Gelet op de geleidelijke depotinisering van de overheidsadministratie is er vandaag geen nood meer aan zo’n akkoord. Toch moet ook de regering-Di Rupo bij haar antreden op zoek naar een ‘verdeelsleutel’ voor een vijftigtal topbenoemingen die de regering-Leterme III als regering in lopende zaken niet had kunnen bekraftigen. En dus moet naar goede Belgische gewoonte een zeker partijevenwicht worden gevonden.

Ten slotte vormt ook de quasi-permanente roep om staatshervormingen een uitzonderlijk en typisch Belgisch ingrediënt in het formatieproces. In geen enkel ander West-Europees land worden de bevoegdhedsverdelingen tussen het nationale/federale en deelstaatelijke niveau zo vaak herikend: zes geslaagde staatshervormingen sinds 1970, met daarbovenop verscheidene mislukte pogingen. Sinds 1970 hebben slechts twee regeringen die communauteaire uitdaging tijdens de formatie in de ‘politieke dooppot’ kunnen steken (Martens V en Dehaene II). Een staatshervorming verschilt ook sterk van de klassieke socialeconomische of levensbeschouwelijke kwesties die het *bread and butter* uitmaken van de regeringsvorming in ‘normale’ landen. Zeker als de roep om een staatshervorming gepaard gaat met eisen tot Vlaamse onafhankelijkheid die het voorbestaan van de staat in vraag stellen. Ook door die koppeling van klassieke aan niet-klassieke inzetten is de formatie in België uitgegroeid tot het meest belangrijke maar ook meest complexe besluitvormingsproces.

⁵ We volgen de meest courante werkwijze in vergelijkend politologisch onderzoek (Strøm & Müller, 2003) om te bepalen hoeveel regeringen er zijn geweest, hoelang een formatie of een regering heeft geduur, enz. Een nieuwe regering wordt gevormd indien (minstens) een van de volgende drie voorwaarden zich voordoet: een verandering van eerste minister, een verandering in de samenstelling van de coalitie (in termen van deelnemende partijen) en partimentensverkiezingen.

De formele en informele fasen van het formatieproces

Voor elk van de drie klassieke formatievraagstukken gelden een aantal formele en informele regels. Wat de samenstelling van de coalitie betreft, is de algemeen aanvaarde maar informele regel dat de grootste partij het initiatiefrecht heeft. De vorming van een nieuw kabinet start officieel met de koninklijke radopleging van alle (democratische) partijen in het parlement. De koning duidt daartoe een ‘informateur’ of een ‘formateur’ aan. In moeilijke politieke situaties schakelt hij soms een ‘preformateur’, ‘onderhandelaar’, ‘bemiddelaar’, ‘verduidelijker’, ‘verkennner’, ‘verzoener’ of ‘ontnijmer’ in. Tijdens de formatie van 2010 moest de koning vijf keer een beroep doen op dergelijke ‘tussenpersoon’. Deze gaat meestal verder dan een informateur, die nagaat welke partijen bereid zijn om samen te regeren, maar minder ver dan een echte formateur, die met bepaalde partijen rond de tafel gaat zitten om een regerakkoord te maken. Zijn missie bestaat erin bepaalde knelpunten uit te klaren of het vertrouwen en de dialoog(bereidheid) tussen partijen te herstellen.

De tweede fase, de onderhandelingen over het regeerprogramma, duurt het langst en is de beleidsvormingsarena *par excellence*. Vanaf de jaren 1970 worden de onderhandelingen steeds meer gevoerd door heuse partijdelegaties, met vaak tientallen medewerkers per partij, waarbij verschillende werkgroepen op specifieke beleidsdomeinen politieke compromissen formuleren. Geregeld komen de formateur en de partijvoorzitters en *petit comité* bijeen om deze voorstellen af te ronden tot een finaal compromis. Hoewel de coalitiëvorming onlosmakelijk verbonden is met het schrijven van een regeerprogramma, ontriert de formateur (soms al de informateur) al een eerste algemeen programma, dat wordt verspreid onder een aantal mogelijke coalitiepartners. Zo’n programma kan zich beperken tot een summire lijst van discussiepunten maar is meestal al een doorwrocht document. Op dat moment kunnen partijen nog steeds aanschuiven aan de onderhandelingstafel, of die verlaten. Soms bereiken twee partijfamilies al een akkoord over een aantal punten voordat een of meerdere andere partijen aan de onderhandelingen mogen deelnemen. De coalitiëvorming wordt afgesloten wanneer de resultaten van de onderhandelingen ter goedkeuring worden voorgelegd aan de partijcongresSEN.

De verdeling van de portefeuilles is de laatste fase in het formatieproces en duurt over het algemeen slechts een paar dagen. Maar aangezien veel toponderhandelaars ministeribel zijn, kunnen we deze fase niet los zien van de vorige. Partijen claimen vaak bepaalde portefeuilles. Hoewel het gebruikelijk is dat de grootste partij de eerste minister levert en dat de coalitiepartners die portefeuilles krijgen waarin ze belangrijk het meest geïnteresseerd zijn, is de toekenning van die bevoegdheden het resultaat van aardig wat getouwtrek. Na de verdeeling van de bevoegdheden tussen de partijen dienden de partijvoorzitters (ministers en staatssecretarissen) aan voor de portefeuilles die hun partij in de wacht heeft gesleept. Nadat de nieuwe regeringsleden de eed hebben aangelegd bij de koning, stelt de eerste minister de ‘regeringsverklaring’ (de krachtlijnen van het regerakkoord) voor in de Kamer en vraagt er een vertrouwenstemming. Hierna gaan we dieper in op elk van de beschreven fasen.

De keuze van coalitiepartners

Minimal winning

Wat de eerste ‘klassieke’ inzet van de regeringsvorming betreft, is het aantal geïnteresseerde en aanvaardbare regeringspartijen spectaculair toegenomen. Tussen 1947 en 1968 waren er maar drie *koalitionsfähige* regeringspartijen, de christendemocraten, socialisten en liberalen, die doorgaans in wisselende tweepartijcoalities de macht dedden. Tot 1974 werden de toenmalige ‘federalistische’ partijen als *unregierungsfähig* beschouwd en dus systematisch uit de coalities geweerd. Regeringsvorming was in die periode dus vrij simpel: welke van de drie traditionele partijfamilies zouden een ‘regeringstandem’ vormen? Sindsdien lijkt de samenstelling van een regering een vraagstuk van nogere politieke wiskunde geworden. België is Europees recordhouder niet alleen qua fragmentatie van het partijsysteem maar ook qua aantal ‘regererreliënte’ partijen. Wegens die fragmentatie en regeerbereidheid zijn er theoretisch veel meer haalbare combinaties, wat de uiteindelijke totstandkoming van de ‘winnende’ combinatie, de coalitie die

een meerderheid in het parlement oplevert en waarvan het programma elke coalitiepartner voldoende bekoort, sterk bemoeilt.

Maar van de honderden coalitiemogelijkheden zijn in de praktijk meestal slechts enkele realistisch, en dit vanwege verschillende factoren. Cruciaal blijft immers de uitslag van de verkiezingen, meer bepaald het aantal zetels dat elke partij in de wacht sleep. Wat de impact van de zetelverdeling betreft, hebben politologen sinds de jaren 1960 alternatieve hypotheses geformuleerd en uitgebreid getest op honderden regeringsformaties in een paar dozijn landen.⁷ Helaas hebben de meeste theorieën, ook de meest gesofisticerde, in de praktijk maar een beperkte voorspellende kracht. De meeste slagen erin, om ongeveer de helft van de uiteindelijke coalitieformules correct te voorspellen. De ‘afwijkende’ helft kan slechts ad hoc worden geduid, via wetenschappelijk moeilijk valbare factoren, zoals persoonlijke verhoudingen tussen partijleiders.⁸ Dat geldt uiteraard ook en vooral voor België.

Toch halen partijleiders en strategen tijdens de verkiezingsnacht hun rekenmachinetjes naar boven om een aantal simpele berekeningen te maken: welke partijcombinaties leveren een werkbare parlementaire meerderheid op? En indien een staatshervorming hoog op de politieke agenda staat: welke combinaties vormen een tweedeedemeerderheid die toelaat de grondwet te hervormen? Bij deze berekeningen geldt de regel dat wanneer een partij niet nodig is om de vereiste meerderheid te halen, het ook weinig zin heeft om ze op te nemen in de regering – en dus toegevingen te doen inzake ministerportefeuilles en beleidsprioriteiten. *Minimal winning* is een rationele norm met het oog op het maximaliseren van de macht en was een gangbare praktijk in de periode voor de splitsing van de traditionele partijen.

Horizontale en verticale symmetrie

Nochtans zijn de meeste regeringen vanaf 1968 ‘surpluscoalities’.⁹ Dit surpluskarakter is het gevolg van het respect voor een van de meest solide maar informele regels van het Belgische formatieproces: partijen die tot dezelfde familie behoren, gaan samen in de regering of de oppositie, al functioneren ze vanaf de jaren 1970 volstrekt autonoom. In

een meerderheid in het parlement oplevert en waarvan het programma elke coalitiepartner voldoende bekoort, sterk bemoeilt.

Maar van de honderden coalitiemogelijkheden zijn in de praktijk meestal slechts enkele realistisch, en dit vanwege verschillende factoren. Cruciaal blijft immers de uitslag van de verkiezingen, meer bepaald het aantal zetels dat elke partij in de wacht sleep. Wat de impact van de zetelverdeling betreft, hebben politologen sinds de jaren 1960 alternatieve hypotheses geformuleerd en uitgebreid getest op honderden regeringsformaties in een paar dozijn landen.⁷ Helaas hebben de meeste theorieën, ook de meest gesofisticerde, in de praktijk maar een beperkte voorspellende kracht. De meeste slagen erin, om ongeveer de helft van de uiteindelijke coalitieformules correct te voorspellen. De ‘afwijkende’ helft kan slechts ad hoc worden geduid, via wetenschappelijk moeilijk valbare factoren, zoals persoonlijke verhoudingen tussen partijleiders.⁸ Dat geldt uiteraard ook en vooral voor België.

Toch halen partijleiders en strategen tijdens de verkiezingsnacht hun rekenmachinetjes naar boven om een aantal simpele berekeningen te maken: welke partijcombinaties leveren een werkbare parlementaire meerderheid op? En indien een staatshervorming hoog op de politieke agenda staat: welke combinaties vormen een tweedeedemeerderheid die toelaat de grondwet te hervormen? Bij deze berekeningen geldt de regel dat wanneer een partij niet nodig is om de vereiste meerderheid te halen, het ook weinig zin heeft om ze op te nemen in de regering – en dus toegevingen te doen inzake ministerportefeuilles en beleidsprioriteiten. *Minimal winning* is een rationele norm met het oog op het maximaliseren van de macht en was een gangbare praktijk in de periode voor de splitsing van de traditionele partijen.

Horizontale en verticale symmetrie

Nochtans zijn de meeste regeringen vanaf 1968 ‘surpluscoalities’.⁹ Dit surpluskarakter is het gevolg van het respect voor een van de meest solide maar informele regels van het Belgische formatieproces: partijen die tot dezelfde familie behoren, gaan samen in de regering of de oppositie, al functioneren ze vanaf de jaren 1970 volstrekt autonoom. In

een coalitie fungert de zusterpartij van een grote partij aan de andere kant van de taalgrens vaak als een kleine ‘surpluspartij’. Dit gold vooral voor de PSC en de SP ten aanzien van de incontournable CVP en PS. Deze symmetrienorm is niet (langer) het gevolg van de nauwe banden die zusterpartijen en hun leiders in het verleden hebben gesmeed, maar van grondwettelijke beperkingen en strategische berekeningen.

Het blijft voor elke partij immers voordelig om haar kleinere zusterpartij in de regeringsboot te houden, omdat dit het gewicht versterkt van de beleidsvoorkieuren van de partijfamilie in het coalitieakkoord en tijdens de regeringsduur. Wegens de taalparitaireisregel in de ministerraad wordt bovendien de ‘kost’ qua portefeuilles van het inbrengen van een extra partner ‘beraald’ door de partijen van de andere taalgemeenschap. Enkel toen het vasthouden aan de zusterpartij de eigen regeringsdeelname in het gedrang dreigde te brengen, werd het nut van deze solidariteit in vraag gesteld. In de jaren 1990 ergden de Franstalige liberalen zich aan de neolibrale koers van de VLD omdat die de PRL inbuvable maakte voor de PS, terwijl de Vlaamse christendemocraten geregeld de communautaire standpunten van de PSC/CDH bekelden. Tot nu toe houdt de ‘horizontale’ symmetrie stevig stand, ondanks de verschillende machtsverhoudingen tussen de drie traditionele partijen en de groenen in het Vlaamse en Franstalige partysysteem. De symmetrieregel werd slechts eenmaal radical doorbroken, toen de PS in 2007 toetrad tot een regering van christendemocraten en liberalen, terwijl de SP resoluut voor de oppositie koos.

Het respecteren van de symmetrieregel vermindert sterk het aantal mathematische combinaties en vergemakkelijkt zo de coalitiesamenstelling. Die is bovendien ook gebonden aan wettelijke bepalingen. Sinds de grondwetsherziening van 1970 kan een Belgische regering niet bestaan uit alleen Vlaamse of Franstalige partijen. Artikel 99 bepaalt dat de regering evenveel Franstalige als Nederlandstalige ministers telt, de eerste minister eventueel niet meegerekend. Dit betekent echter niet dat de regering de steun moet genieten van een meerderheid van zowel Vlaamse als Franstalige parlementsleden. Zo beschikt de regering-Di Rupo niet over de steun van een meerderheid van de Nederlandstalige Kamerleden (43/88). Uiteraard heeft ze wel een meerderheid onder het totaal aantal Kamerleden (93/150).

7 De Winter & Dumont (2005).

8 Dumont, De Winter & Audeweg (2011).

9 Van de 27 regeringen sinds 1968 zijn slechts 7 echt minimal winning coalities.

Lange tijd was ook een tweede symmetrieregel van kracht, namelijk de ‘verticale’ symmetrie tussen de coalitieformules op het federale en het deelstaatelijke niveau. Indien numeriek mogelijk werden dezelfde formules op beide niveaus nagestreefd. De onderhandelaars waren vaak ook dezelfde personen op beide niveaus. Aangezien tot 1999 de federale en regionale parlementen op dezelfde dag werden vernieuwd, konden de onderhandelaars de formatieprocessen op federal en regionaal niveau vrij makkelijk aan elkaar koppelen en hun partij op beide niveaus in de regering sluiten. Pogingen om op regionaal niveau een andere coalitie te vormen werden vaak afgeblakt vanuit de nationale partijhoofdkwartieren. Meestal werd het coalitiemodel voor de federale regering opgedrongen aan de regionale regeringen. Enkel voor het Brussels Gewest lukte dit sinds 1995 minder vaak, omdat de electorale krachtenverhoudingen tussen partijen er soms te veel verschillen van het federale niveau en de verticale symmetrie er rekenkundig niet haalbaar is. Sinds 2004 wordt de verticale symmetrieregel nog zelden gerespecteerd.

De ontkoppling van de regionale en federale verkiezingen stort elke partij in een permanente mood van campagnevoeren, wat het normen van ‘moedige’ beslissingen op verschillende beleidsniveaus niet vergemakkelijkt. De verschillen in machtsverhoudingen tussen partijen op federal en regionaal vlak en de daaruit voortvloeiende asymmetrie tasten de cohesie van beide regeringsniveaus aan, omdat veel partijen op het ene niveau in de regering zitten en op het andere in de oppositie. Om deze complexiteit enigszins onder controle te houden is de rol van de partijvoorzitters verder toegenomen. Enkel zij kunnen nog zorgen voor de nodige coördinatie tussen de verschillende beleidsniveaus en zo een minimum aan stabilitet waarborgen. Dus proberen zij – waar mogelijk – de invloed te neutraliseren van andere spelers zoals het parlement, de partijbasis en de kiezers. Doordat de federale en regionale verkiezingen in mei 2014 (en wellicht ook in 2019) echter opnieuw samenvallen, zullen de partijen naar alle waarschijnlijk weer ‘alles aan alles’ trachten te koppelen.

Het centrum, de keuze van de kiezer en never change a winning team

Politologen argumenteren ook dat coalitieformules tussen partijen die ideologisch nauwer bij elkaar aanleunen, een grote kans op slagen hebben dan deze tussen partijen die programmatisch verder uit elkaar liggen. Het verklaart alleszins de centrale rol die de christendemocraten in de meeste naoorlogse formaties hebben gespeeld. Op de sociaaleconomische breuklijn, die in eigen rangen wordt vertegenwoordigd door drie goed georganiseerde facties rond de arbeiders-, landbouwers- en middenstandsveugel, situeren de christendemocraten zich ‘ergens rond het centrum’. Als grootste van het land kon deze centrumfamilie meestal vrij kiezen tussen een linkse of rechte coalitielpartner (socialisten of liberalen). Van midden jaren 1960 tot midden jaren 1990 bestond bovenindien een grote ideologische afkeer tussen socialisten en liberalen, die paarse regeringen haast onmogelijk maakte.

Dese spilpositie – centrumspeler op de socialeconomische breuklijn én grootste partijfamilie tot 1987 – maakte de christendemocratie haast incontournable bij elke naoorlogse regeringsvorming. Gedurende vier decennia (1958-1999) dicteerde zij de coalitieformule. De christendemocraten leidden de dans en kozen de minst veileisende partner. De grootste partij van de christendemocratische familie kon zo steeds de post van eerste minister opeisen. Enkel toen de sociaaleconomische breuklijn tijdelijk aan belang inboette na de zeven magere besparingsjaren van de twee regeringen Dehaene en er voldoende budgettaire zuurstof was om zowel links als rechts tevreden te stellen, kon een ‘onwaarschijnlijke’ – ‘contre nature’, dixit Onkelinx – coalitie tot stand komen. Zeker toen bleek dat de paarsgroene partijen zich ook vonden op nieuwe breuklijnen die aan belang hadden gewonnen, zoals ethische kwesties en issues van ‘nieuwe politieke cultuur’.

Er zijn nog andere factoren die mathematisch haalbare coalities in de praktijk onhaalbaar maken. Zo worden bepaalde partijen als niet *koalitionsfähig* beschouwd, zoals Vlaams Belang, dat in de ban van het cordon sanitaire werd geslagen. Soms sluit een partij zichzelf uit, omdat ze van de kiezer een pak rammel heeft gekregen en verkiest om haar wonden te likken en tijdelijk niet deel te nemen aan de onderhandelingen (zoals Open VLD in 2010). Of ze besluit om zich te herbronnen in de oppositie (zoals de SP in 2007). Verder is een coalitie van partijen

die alle bij de verkiezingen achteruitdroegen, moeilijk te verkopen aan de publieke opinie. Men zal dus zeker minstens één ‘winnaar’ mee in het regeringsbad willen nemen. Maar daar blijft het vak ook bij; winst is zeker geen garantie op regeringsdeelname, net zo min telt verlies een partij per definitie uit. De partnerkeuze houdt zelden rekening met de voorkeur van de kiezer. Zo zetelden de christendemocraten van 1958 tot 1999 in elke regering, ondanks de afkalving van hun electoraat van 46,5% in 1958 tot 20,0% in 1999. De socialistische familie verloor van 1958 tot 1985 en van 1987 tot 1999 alle verkiezingen en zag haar electoraat bijna gehalveerd, van 37,3% in 1954 tot 21,2% in 2007, maar toch nam ze deel aan 10 van de 13 postelectorale regeringen tussen 1968 en 2007 (zie tabel 1).

Ten slotte is het ook niet zo dat eens de zetelverdeling na de verkiezingen definitief vastligt, de partijen de sponсs vegen over het verleden en enkel afwegen wat mogelijk is gegeven de nieuwe krachtsverhoudingen. Goede of slechte ervaringen met een voormalige coalitiepartner spelen zeker een rol. Zo hadden de christendemocraten in 1981 de buik vol van de PS met haar stakende ministers*. Echte voorakkoorden zoals bij gemeenteraadsverkiezingen worden er niet gesloten, al zijn er soms wel informele afspraken.¹⁰ Zo was het duidelijk dat indien de partijen van de regering-Dehaene I de verkiezingen van 1995 niet zouden verliezen, zij deze hechte coalitie onder het strakke leiderschap van de tandem Dehaene-Tobback zouden voortzetten. Hetzelfde gold voor de paarsgroene coalitie van Verhofstadt, al werden de verliezers van de verkiezingen van 2003 (de groenen) toen wel gedumpt. Meestal geldt dus de regel: *never change a winning team.*

De onderhandelingen over het beleidsakkoord

Van de drie klassieke uitdagingen in het formatieproces is het schrijven van een regeerakkoord de moeilijkste fase die veruit de meeste tijd in beslag neemt. Het regeerakkoord vervult diverse functies: het bepaalt aan welke beleidsvraagstukken de regering aandacht zal besteden tijdens de komende legislatuur, en welke concrete oplossingen ze voor deze vraagstukken nastreeft. Soms bevatten regeerakkoorden ook een

beleidsagenda, een kalender die vastlegt wanneer of in welke volgorde de regering bepaalde issues zal aanpakken, om te vermijden dat één partij na een jaar al haar dada’s uit het regerakkoord heeft gerealiseerd, terwijl die van andere pas later aan bod komen. Een onevenwichtige timing maakt de coalitielopers nerveus uit vrees dat de partij die eerst is ‘bediend’, gemakkelijker de neiging zal hebben om de regering te doen vallen.

Tot de regering-Verhofstadt I (1999) trachten de CVP-formateurs voor elk beleidsdomain de kerk in het midden te laten: ze probeerden een eerder kleurloos compromis te sluiten waarbij iedere partij voor elk beleidsdomain heel wat toegeving moet doen. Formateur Verhofstadt gebruikte wat de Nederlanders een ‘uitruilstrategie’ noemt: de belangrijkste wensen op het politieke bodschappenlijstje van elk van de zes partners werden uitgeruild. Zo kregen de liberalen lastenverminderingen, de socialisten verhogingen van socialezekerheidsuitkeringen, en de groenen (belofjes inzake) nieuwe politieke cultuur en milieu (bijv. kernuitstap). Het akkoord was dus niet evenwichtig in elk beleidsdomain, maar wel in zijn geheel. Bovendien kregen de partijen de relevante ministeries voor hun dadis in handen, zodat de ene partij geen punten uit het verkiezingsprogramma van de andere hoeft uit te voeren. Zo kreeg elke partij onder paarsgroen een kans om te scoren op haar favorite bevoegdhedsdomain.

De nieuwe werkwijze was vooral het gevolg van de grote politieke heterogeniteit van de paarsgroene regering én van de snelheid waarmee het eerder beknopte en vage regeerakkoord in elkaar was gebokst. In combinatie met de ‘open debatcultuur’ leidde dit alles tot veelvuldige conflicten tussen de coalitielopers; enkele kerken werd de regering zelfs aan het wankelen gebracht. De daaropvolgende paarse regering-Verhofstadt II had haar les geleerd: ze nam de tijd om een zeer gedetailleerd akkoord uit te schrijven en trachtte conflicten meer binnen kamers op te lossen. Het gedetailleerd vastleggen van de beleidsagenda voor de regering van start gaat, vermijdt in elk geval dat regeringspartijen elke week met elkaar in de clinch gaan wanneer een nieuw beleidsvraagstuk op de ministerraad wordt aangesneden. Akkoorden die de voornaamste beleidsopties in alle ministeriële departementen vastleggen, ‘ontmantelen’ immers grotendeels het ‘conflictcarakter’ dat inherent is aan coalitieregeringen waarbij een veelvoud van partijen

¹⁰ Ackert et al. (2013).

nu eenmaal verschillende en vaak tegenstrijdige beleidsvooreuren hebben.

Vanaf de jaren 1970 werden onderhandelingen steeds meer geïnstitutionaliseerd en werden regerakkoorden gepubliceerd zodra de onderhandelhars hadden getekend. Wegens de steeds langere, gedetailleerde en bindend wordende inhoud wordt dit document ook vaak de ‘regeringsbijbel’ genoemd. Tervijf de eerste twee akkoorden nog gheim waren (1958 en 1961), worden zij sinds 1965 openbaar gemaakt. Het publiceren van het akkoord zet de coalitiepartijen natuurlijk onder druk, zowel bij de basis als bij de bredere publieke opinie, omdat iedereen duidelijk kan vaststellen wie waar water in zijn verkiezingswijn heeft gedaan. Die zwakte wordt natuurlijk gretig uitgebuit door journalisten en oppositiepartijen die elke regeringsmaatregel beoordelen op de overeenstemming met het akkoord.

Regerakkoorden zijn in de loop van de afgelopen decennia steeds omvangrijker geworden en behoren nu tot de langste van West-Europa, met als record het Vlinderakkoord van de regering-Di Rupo (52.939 woorden ofwel 180 bladzijden). Dit wijst erop dat regerakkoorden een steeds breder terrein van beleidsmateries dekken en dus nog weinig problemen onbesproken laten. Dat komt onder andere door het uitdijen van de reikwijdte van het overhedenrijpen, maar ook door de steeds complexere coalitieformules, waarbij nieuwe partijen zoals regionalisten en groenen problemen aankaarten die voortspruiten uit nieuwe breuklijnen. Vooral communautaire problemen vereisen soms zeer gedetailleerde oplossingen, opgesteld in verfijnd politiek-juridisch jargon (*Wetsstrates*), waarbij elk woord gewikt en gewogen is en niet voor interpretatie valbaar is. Of juist wel, wanneer de coalitiepartners het echt niet eens raken over een bepaalde materie.

Regerakkoorden zijn wettelijk niet bindend. Zoals gezegd, is het respecteren ervan nochtans essentieel om het conflictniveau in een coalitie binnen de perken te houden. Er zijn dan ook verschillende mechanismen en regels ontworpen om deze juridisch niet-bindende teksten toch politiek bindend en afdwingbaar te maken, zowel voor de ministers, hun parlementsfracties en hun partijsecretariates.¹¹ Eerst en vooral is er de algemeen aanvaarde morele plicht tot coalitietrouw aan

de gemaakte afspraken (*facta sunt servanda*). Eenmaal een regering van start is gegaan, verwijzen partijleiders, ministers en parlementsfracties veerlijdig naar de overeenkomsten van het regerakkoord om hun eigen initiatieven te verantwoorden en kritieken van de oppositie te pareren, maar ook om een autonoom initiatief te nemen betreffende een beleidsmaterie die niet in het akkoord werd beslecht (bijv. de uitbreiding van de euthanasiewetgeving naar minderjarigen).

In de regerakkoorden van 1992 en 1995 werd de vrijheid van initiatief verder afgewaakt door de volgende slotclausule: “Daarenboven hebben de meerderheidspartijen afgesproken dat zij zich voor de overige materies zullen houden aan de klassieke regel om deze te behandelen op basis van de consensus in de regering en tussen de meerderheidsfracties in het parlement.” Strikt genomen betekent dit dat de parlementsleden en de ministers van elke meerderheidspartij geen eigen initiatieven mogen nemen zonder ruggespraak met en toestemming van de andere coalitiepartijen. Voor leden van de meerderheid geldt dus de regel: ‘De bijbel, en alleen de bijbel’.

Een tweede reeks regels bepalen hoe de partijen tot een overeenkomst zullen komen in specifieke beleids domeinen, vooral in de gevoelige communautaire sector. Vaak behelst deze overeenkomst de beslissing om een dossier niet te berde te brengen tijdens de regeringsperiode (‘koelkastrategie’) of de conflictueuze materie uit de regering te lichten door ze door te verwijzen naar een andere besluitvormingsarena, zoals het parlement of een commissie van experts of wijzen. Zo werd de staatsherhorming van 1992 toevertrouwd aan de werkgroep Dialoog tussen de Gemeenschappen onder het voorzitterschap van Hugo Schiltz (VU) en Gérard Deprez (PSC). In de praktijk blijkt dat regerakkoorden geen ‘praat voor de vaak’ zijn. Onderzoek toont aan dat van de duidelijk verifieerbare afspraken in de Belgische regerakkoorden een overgrote meerderheid effectief wordt uitgevoerd.¹²

De verdeling van de portefeuilles

Formeel wordt eerst een overeenkomst getroffen over de verdeling van het aantal portefeuilles (ministers en staatssecretarissen) tussen de

¹¹ De Winter, Dumont & Timmermans (2003).

¹² Moury (2013).

regeringspartijen en over de bevoegdheidsverdeling tussen deze portefeuilles. Pas daarna worden in elke partij de titularien voor elke verworven portefeuille aangeduid. Ook in deze fase van de formatie gelden een aantal informele regels.

Een eerste informele regel is dat de grootste partij die aan de onderhandelingen deelneemt, de functie van eerste minister mag opeisen, tenzij zij hieraan verzaakt. Dat was lange tijd de CVP, maar de regel wordt ook bevestigd voor de regeringen Verhofstadt I & II, Leterme I en Di Rupo I. Voorts hebben alle partijen traditionele voorkeuren voor bepaalde ministeriële departementen (*chasses gardées*). In de onderhandelingsteams zitten vaak ook politieke zwaargewichten die kandidaat zijn voor een bepaalde portefeuille. In de marge van de beleidsonderhandelingen kunnen ze al een informele afspraak afsluiten over de toewijzing van de portefeuilles die hen interesseren. Deze ‘zelfbediening’ heeft ook voordelen: vaak is de minister die een portefeuille in de wacht sleept, de stuwend kracht in het uitwerken van het regeerakkoord in een bepaalde sector. Zo werd het concept van de ‘actieve welvaartsstaat’ tijdens de formatie van Verhofstadt I gepromoot door de latere minister van Sociale Zaken, de socialist Frank Vandenbroucke.

Ondanks de beperkte ‘preconfiguratie’ die soms al tijdens de onderhandelingen over het beleidsakkoord opdoemt, blijft de eindfase van de verdeling van de portefeuilles tussen en binnen de partijen een cruciale en soms moeizame horde. De eerste opgave is het vastleggen van het aantal en het soort regeringsambten. Voor ministers gelden twee formele beperkingen: de pariteitregel tussen Franstaligen en Nederlandstaligen (vanaf 1971) en de beperking van het aantal ministers (inclusief de eerste minister) tot vijfien (yanaf 1995). Naast de ministers worden sinds 1960 ook staatssecretarissen aangeduid. Voor hen gelden geen beperkingen inzake taal of aantal.

Door de aangroei van het aantal deelnemende partijen en de complexiteit van de institutionele regels heeft men getracht gedetailleerde spelregels te ontwikkelen voor de steeds moeilijkere verdeling van het aantal ministers en staatssecretarissen. Een van de meest ingenieuze werkwijzen, die wordt gebruikt sinds 1980, is de ‘3-2-1-weging’ van de portefeuilles. Volgens deze overeenkomst is een eerste minister drie voorzitters van Kamer en Senaat (elk twee punten) worden aan de

portefeuillekoek toegevoegd. De partijleiders beslissen eerst over de groote van de te verdelen koek, d.w.z. het totaal aantal ministers en staatssecretarissen, en de verdeling tussen de taalgroepen. Dan wordt binnen elke taalgroep het aantal punten berekend waarop de verschillende partijen op basis van hun relatieve getalsterkte in het parlement recht hebben.

Tijdens een eerste verdelingsronde kiest iedere partijvoorzitter de voor zijn partij meest gegeerde portefeuille. De voorzitter van de grootste partij in de coalitie is daarbij het eerst aan zet, die van de kleinste partij het laatst. Daarna start een tweede, derde en soms vierde ronde tot alle partijen hun ‘trekkingsrechten’ hebben opgebruikt en alle portefeuilles zijn toegewezen. Wanneer men vaststelt dat het eindresultaat toch niet ‘optimal is’, worden nieuwe, bilaterale of multilaterale onderhandelingen gevoerd tot een beter evenwicht wordt gevonden. Soms wordt de deal vergemakkelijkt door wat staatssecretarissen toe te voegen of nieuwe regeringsmandaten uit te vinden zoals de drie ‘regeringscommissarissen’ onder Verhofstadt I. Of wordt de verdeling van de portefeuilles op regionaal niveau erbij betrokken. Zelfs de positie van het Belgische lid van de Europese Commissie wordt sinds 1988 opgenomen in de onderhandelingen. Er moeten soms heel wat combinaties worden uitgetest voor de puzzel in elkaar past. De regering-Di Rupo besloot zelfs om het aantal ministers terug te brengen tot dertien om de rekening te doen kloppen...

Ten slotte moet iedere partijvoorzitter de kandidaten aanduiden voor de portefeuilles die hij voor zijn partij in de wacht heeft weten te slepen. De eerste minister heeft in deze laatste fase weinig invloed, zelfs niet op de keuze van de gegadigden binnen zijn eigen partij. Maar ook de partijvoorzitters hebben geen vrije hand: geweven ministers zullen aandringen op een herbenoeming, sterke partijfederaties of invloedrijke standen zullen een ministerpost opeisen, elke provincie moet bij voorkeur een minister krijgen, er moeten voldoende vrouwen zetelen, enz. De keuzevrijheid van de partijvoorzitter hangt ook sterk af van zijn machtspositie binnen zijn partij. Die is uiteraard sterker als hij zijn partij net naar een verkiezingsoverwinning heeft geleid.

De goedkeuringsrituelen van het formatieproces

Wanneer een handvol partijleiders een regeerakkoord hebben onderhandeld, moet dat uiteraard nog worden omgezet tot een bindend beleidscontract tussen de regeringspartijen. Daartoe is de formele goedkeuring vereist door enerzijds de belangrijkste beslissingsorganen binnen de deelnemende partijen en anderzijds de parlementsfracties van de meerderheid.

De ratificatie door het partijcongres

Sinds 1961 bepalen de statuten van de meeste regerpartijen dat de deelname aan een nieuwe regering (de samenstelling ervan en het regeerakkoord) moet worden geratificeerd door het nationale partijcongres, het hoogste besluitvormingsorgaan dat binnen elke partij de voorwaarde bindende beslissingen neemt.¹³ Deze congressen bestaan uit vertegenwoordigers van gemeentelijke, arrondissementele en provinciale partijorganen. In sommige partijen mogen alle leden aan het congres deelnemen, maar in de praktijk zijn het vooral de top- en mid-denkers van de partij die er de plak zwaaien. De beslissing van dit opperste 'sovereine' partijorgaan bindt de ganse partij (gaande van de eenvoudige militant, over de parlementsleden tot het partijbureau en de partijleiders) aan het coalitiecontract.

De ratificatie van het regeerakkoord door de verschillende partijcongressen is een cruciale garantie voor het bewaren van de regeringssamenhang. Het laat de partyleiding immers toe om elke kritiek die vanuit de partij op het beleid van ministers van andere coalitielpartijen wordt geuit, te veroordelen als een inbreuk op de democratisch verworven consensus binnen de partij en op de daaruit volgende verplichting tot partijdiscipline. Regeerakkoorden dienen dus niet alleen om verschillende partijen aan elkaar te binden, maar ook om alle geleiden binnen elke coalitielpartij te dwingen tot trouw aan de regering. De 'investituur' door de partijcongressen vormt daarom een cruciale fase in het formatieproces.

De praktijk wijst uit dat geen enkel partijcongres tot nu toe een federale regeringsdeelname heeft verworpen, ook al omdat een afwijzing

blijk zou geven van interne verdeeldheid, wat elke partij kan missen als kiespijn. Er bestaat dus meestal een zeer brede, zelfs 'stalinistische' consensus over de regeringssamenstelling en het regeerakkoord, met slechts een handvol rebelse congressen.¹⁴

De investituur door het parlement

Nadat de partijcongressen hun fiat hebben gegeven, zonder te weten welke ministeriëbelen van de partij uiteindelijk de toegekende ministertorsefeilles zullen bekleden, selecteren de partijvoorzitters hun ministers. Eens deze genoemdeenden de eed bij de koning hebben afgeleda, kan de nieuwe regering zich aanbieden aan het parlement. De eerste minister stelt zijn ploeg en beleidsakkoord voor aan de Kamer (tot 1995 ook aan de Senaat). Daarop volgen enkele dagen van parlementair debat tussen meerderheids- en oppositieleden met replieken van de kersverse regering. Ten slotte wordt overgegaan tot de 'investituurstemming' die uitmaakt of de nieuwe regering wel degelijk kan rekenen op het vertrouwen van het parlement.

Dit vertrouwen wordt doorgaans snel en vrijwel unaniem geschonden. De parlementsleden van de meerderheidspartijen stemmen immers heel gedisciplineerd: in de naoorlogse periode stemde gemiddeld minder dan 1% van de meerderheidsleden in elke kamer tegen de nieuwe regering tijdens de investituurstemming. Voor traditionele *backbenchers* ligt het ook bijzonder moeilijk om tegen de regering te stemmen, als enkele dagen voordien hun hoogste partijorgaan de regeringsdeelname met een overweldigende meerderheid heeft goedgekeurd. Dus beperken de meeste misnoegde zich tot kritische tussenkomsten over het regeerakkoord, maar echt bijten doen ze niet. Hooguit onthouden ze zich van de stemming, of zijn ze toevallig even afwezig...

¹⁴ Zo splitsden de Brusselse Franstalige liberalen zich in 1974 tijdelijk af (De Winter & Dumont, 2006b).

13 Deschouwer (1992).

Regeringsstabiliteit en electorale kost van regeringsdeelname

Regeringsstabiliteit en -deelname

Met 41 regeringen in de periode 1946-2010 (zie tabel 2) of een gemiddelde duur van 1,48 jaar (542 dagen) komt België aardig in de buurt van het pathologisch instabiele¹⁵ Italië. Toch mag men deze instabiliteit niet overdrijven. Turbulente periodes wisselen af met stabielere. Bijna 24 jaar naoorlogse regeringstijd kan op het conto worden geschreven van slechts 6 regeringen die hun legislatuur (haast) volledig uitdeden (o.a. Dehaene II en Verhofstadt I & II). Daarnaast waren er twee regeringen die verkiezingen uitschreven in hun vierde regeringsjaar met het oog op het verwerven van een nieuw mandaat van de kiezer (o.a. Dehaene I). De lage gemiddelde stabiliteit is vooral te wijten aan de veertien regeringen die minder dan een half jaar standhielden. Soms had dit te maken met een valse start, met de aangekondigde uitbreiding van een minderheidsgouvernement, of met pogingen om een gekapselde regering te reanimeren.

De regeringsinstabiliteit varieerde ook sterk van de ene periode tot de andere. Tijdens de naoorlogse wederopbouw, afgerekend met de afhandeling van de Koningskwestie, telde men acht regeringen in zes jaar tijd (1944-1950). In de daaropvolgende periode (1950-1968) waren regeringen relatief stabiel (acht in achttien jaar). De splitsing van de traditionele partijen, de intrede van regionalistische partijen in de regering en het toenemende belang van de communautaire spanningen leidden opnieuw tot grote instabiliteit met dertien regeringen in evenveel jaar (1968-1981). De belangrijkste toename in stabiliteit tussen 1981 en 2007 (amper 7 regeringen in 26 jaar)¹⁶ is echter niet het gevolg van het wegdeemsteren van (communautaire) conflicten, maar eerder van een verdere toename van de complexiteit van het onderhandelingsproces.

Door de groeiende polarisatie tussen Vlaamse en Franstalige partijen op de communautaire breuklijn wordt het vinden van een oplossing zo moeilijk dat regeringspartijen minder happy zijn om een regeringscrisis uit te lokken, vaak omdat er ook geen echt leefbaar alternatief is voor de zittende regering.

Ten slotte heeft de ontsporing van de overheidsschuld tot Europese recordhoogtes,¹⁶ aangewakkerd door regeringsinstabiliteit over de communautaire problemen in de jaren 1970 en begin jaren 1980, de politieke elites ervan overtuigd dat regeringsstabiliteit een absolute voorwaarde is om diepe budgettaire crises en economisch herstel aan te pakken. Vandaar de hoge stabiliteit tussen 1981 en 2007. Tegelijk wijst de hoge instabiliteit tussen de verkiezingen van 2007 en 2010 (vier regeringen) uit dat het bewustzijn van de nood aan een stabiele regering ook maar relatief is...

Dodelijke conflicten

Bijna twee derde van de coalitieregeringen werden onthonden naar aanleiding van beleidsconflicten tussen de coalitielidspartijen. Bij de meesten ontslagen waren CVP en PS de stokebranden; beide waren de sterkste partij in hun taalgemeenschap en maakten de meeste kans maken om ook in de volgende regering te zetelen. Driemaal lag een intern partijconflict, steeds binnen de CVP, aan de grond van een ontslag. Slechts driemaal was het parlement – op zijn minst indirect – betrokken bij de val van een regering. Als we concrete oorzaken van de val van regeringen bekijken, blijkt dat sinds 1961 geen enkele regering ontslagen is ten gevolge van de druk van de publieke opinie of internationale crises. Belgische coalitieregeringen blijken dus eerder immuun voor ‘externe schokken’. De voornaamste oorzaak van regeringsafredens zijn communautaire kwesties, gevolgd door economische conflicten.

De stijgende tol van regeringsdeelname

Sinds 1973 impliceert het toetreden tot een coalitieregering het sluiten van beleidscompromissen tussen drie tot zes partijen. Coalitielidspartijen moeten dus heel wat concessies doen ten opzichte van hun verkiezingsprogramma. Deze overvrijdelijke toegefluktigheid stelt uiteraard heel wat kiezers en militanten teleur. Deelname aan een regering wordt daarom meestal betaald met een nederlaag in de daaropvolgende verkiezingen. Slechts vier coalities haalden globaal (alle partners opgeteld) een beter resultaat dan bij de vorige verkiezingen (de laatste was Verhofstadt I). Het gemiddelde verlies per regeringspartij bedraagt

¹⁵ Met uitzondering van de regering-Martens VII (1991), die een kortstondige poging was om de vorige regering te vervangen zonder de uitgetreden VU.

¹⁶ In 1993 liep de openbare schuld op tot 139% van het brp, de terugbetalingskost stieg tot 44% van de jaarlijks overheidsbegroting.

1,2% en gaat in stijgende lijn. Van geen enkele regering boekten alle coalitielopers tegelijk winst bij de volgende verkiezingen.

De toenemende electorale tol voor regeringspartijen is niet uniek voor de Belgische situatie waarbij een groeiende hoeveelheid regeringspartijen een oeverloos aantal compromissen moet slikken. Ook in andere landen, waar regeringen uit slechts twee of drie coalitielopers bestaan, stijgen de electorale sancties. Dit heeft in eerste plaats te maken met het feit dat de manoeuvreerruimte van de nationale regeringen steeds meer wordt ingeperkt door directieven van de EU, het IMF, de internationale markten en de creditratingbureaus. Toch blijven partijen de kiezer de hemel op aarde beloven, een hemel die ze niet kunnen waarmaken, zelfs al behaalden zij de absolute meerderheid en hoefden ze dus geen waterige compromissen met andere partijen te sluiten.

Besluit: naar een federale of confederale regering?

In een nieuwe regering heeft om dadwerkelijk te regeren. Zo duurde de vorming van de regering-Di Rupo – op één dag na – even lang als de gemiddelde levensduur van een naoorlogse regering (542 dagen). Anderzijds stelt het België bloot aan externe factoren. Bij de vorming van Leterme I en Di Rupo I is België wehswaar ontsnapt aan sancties door de internationale markten en instellingen (IMF en EU), maar dat biedt geen garantie dat het niet zal gebeuren bij een volgende formatiecrisis, zeker als het voorbestaan van het land opnieuw in vraag wordt gesteld.

Wat het effect zal zijn van het opnieuw samenvallen van federale en regionale verkiezingen in mei 2014, is koffiedik kijken. Men kan verwachten dat de partijen vanuit hun streven naar machtsmaximalisering opnieuw ‘alles aan alles’ zullen trachten te koppelen om zo op alle niveaus in de regering te zitten. Maar ze kunnen er ook voor kiezen om eerst hun schaapjes op het droge te brengen op het regionale niveau, waar de vorming van een regering veel sneller kan verlopen wegens het geringer aantal partijen en breuklijnen, én wegens het nieuwbakken pakket aan uitgebreide bevoegdheden.

Eens de deelstaatregeringen gevormd, is het bovendien moeilijk om de formules nog open te breken, zelfs al zou een andere coalitie

op federaal niveau haalbaar en wenselijk zijn. Uiteindelijk zouden bepaalde partijen die op regionaal vlak uit de boot vallen, zich dus geneozaakt kunnen voelen om op federale vlak in een asymmetrische coalitie te stappen. Een ‘confederale’ federale regering, als het ware, zonder programmatische samenhang, niet in staat om de uitstaande socialeconomische uitdagingen bij de horens te vatten... Wat De Wever een *quod-crat-demonstrandum-troet* zou opleveren in zijn discours over de onwerkbaarheid van het Belgische federalisme.

De hamvraag blijft in welke mate N-VA *incontournable* wordt bij de ‘moeder van alle verkiezingen’ van 25 mei 2014. Indien de huidige regeringspartijen een werkbare meerderheid behouden op federal en regionaal niveau, zullen zij geneigd zijn om verder te regeren, al dan niet met een andere eerste minister of minister-president. Als bovendien in Vlaanderen op de een of andere manier ook nog N-VA buiten-

spel kan worden gezet, ligt de weg open naar een regeringsformule met horizontale en verticale symmetrische coalities, die minder conflict-

gevoelig zijn. Bovendien zou het opsluiken van N-VA in de oppositie,

voor vijf lange jaren op federal én Vlaams niveau, de partij een fatale moekerslag kunnen toedienen. Het charisma van De Wever, de enige echte steekhouder van N-VA, is immers niet eeuwig houdbaar...

Tegelijk is een centrumrechtse sociaaleconomische herstelregering met N-VA, en dus zonder de vermaledijde PS, een zeer aantrekkelijke optie voor liberalen en christendemocraten. Alleen staat elke Frantalgische partij huiverig tegenover het scenario om met N-VA als sterkste regeringspartij in zee te gaan, zelfs als deze bereid is om haar confederale eisen *on hold* te zetten en genoegen te nemen met een A4'tje met enkele confederale beloften van de partners. Maar ook voor Open VLD en CD&V houdt het leiderschap van N-VA een groot risico in. Het kartel met CD&V heeft N-VA immers grootgemaakt, terwijl de christendemocraten allicht hadden gehoopt dat N-VA op termijn in hun partij zou ‘opgaan’. De liberalen lopen van hun kant het risico om verder electoraal te worden leeggewezen door N-VA.

Het ‘koekocksjong’ De Wever en zijn luitenanten voor vijf jaar op droog zaad zetten is voor de meeste partijen een natte droom, voor N-VA een worstcasescenario. Veel meer dan bij vorige verkiezingen zal de kiezer beslissen, althans in eerste instantie, niet alleen over de samenstelling en het beleid van de federale en regionale regeringen, maar

op federaal niveau haalbaar en wenselijk zijn. Uiteindelijk zouden bepaalde partijen die op regionaal vlak uit de boot vallen, zich dus geneozaakt kunnen voelen om op federale vlak in een asymmetrische coalitie te stappen. Een ‘confederale’ federale regering, als het ware, zonder programmatische samenhang, niet in staat om de uitstaande socialeconomische uitdagingen bij de horens te vatten... Wat De Wever een *quod-crat-demonstrandum-troet* zou opleveren in zijn discours over de onwerkbaarheid van het Belgische federalisme.

De hamvraag blijft in welke mate N-VA *incontournable* wordt bij de ‘moeder van alle verkiezingen’ van 25 mei 2014. Indien de huidige regeringspartijen een werkbare meerderheid behouden op federal en regionaal niveau, zullen zij geneigd zijn om verder te regeren, al dan niet met een andere eerste minister of minister-president. Als bovendien in Vlaanderen op de een of andere manier ook nog N-VA buiten-spel kan worden gezet, ligt de weg open naar een regeringsformule met horizontale en verticale symmetrische coalities, die minder conflict-gevoelig zijn. Bovendien zou het opsluiken van N-VA in de oppositie, voor vijf lange jaren op federal én Vlaams niveau, de partij een fatale moekerslag kunnen toedienen. Het charisma van De Wever, de enige echte steekhouder van N-VA, is immers niet eeuwig houdbaar...

Tegelijk is een centrumrechtse sociaaleconomische herstelregering met N-VA, en dus zonder de vermaledijde PS, een zeer aantrekkelijke optie voor liberalen en christendemocraten. Alleen staat elke Frantalgische partij huiverig tegenover het scenario om met N-VA als sterkste regeringspartij in zee te gaan, zelfs als deze bereid is om haar confederale eisen *on hold* te zetten en genoegen te nemen met een A4'tje met enkele confederale beloften van de partners. Maar ook voor Open VLD en CD&V houdt het leiderschap van N-VA een groot risico in. Het kartel met CD&V heeft N-VA immers grootgemaakt, terwijl de christendemocraten allicht hadden gehoopt dat N-VA op termijn in hun partij zou ‘opgaan’. De liberalen lopen van hun kant het risico om verder electoraal te worden leeggewezen door N-VA.

Het ‘koekocksjong’ De Wever en zijn luitenanten voor vijf jaar op droog zaad zetten is voor de meeste partijen een natte droom, voor N-VA een worstcasescenario. Veel meer dan bij vorige verkiezingen zal de kiezer beslissen, althans in eerste instantie, niet alleen over de samenstelling en het beleid van de federale en regionale regeringen, maar

vooral over de toekomst van dit land en zijn deelstaten. Toch zullen de partijvoorzitters met hun interpretatie van de uitslag het laatste woord hebben...

Legende

De regeringspartijen zijn in vet weergegeven. Bij de overige partijen
werkingen van 1971, 1978, 1987, 1991 en 2010 werd die
regering pas gevormd in 1972, 1979, 1988, 1992 en 2011.

(a) Van 1973 tot 1979 kwam de Brusselse afdeling van de
Franstalige liberaal op als onafhankelijke partij onder de naam
Parti Libéral Démocrate et Pluraliste. Haar parlementsleden
(3 in 1974, 2 in 1977 en 1 in 1978 in elke kamer) hadden in deze
periode de regering niet gesteund, ondanks de regeringsdeelname van
de Vlaamse en Waalse liberalen tussen 1974-1977. Toen de PRL
werd opgericht in mei 1979, vermogenen zij hun Waalse collega's.

In 1992 werden 3 Kamerleden van ROSSEM verkozen, in 2007
5 van Lijst Detacher. In 2010 werd 1 Kamerlid verkozen voor Lijst
Detacher en 1 voor de Parti Populaire (die als onafhankelijke zetelt
sinds zijn uitsluiting van die partij in januari 2011).

(b) Tot september 2011 maakte FDF deel uit van de atlantic MR
(PRL/FDF, opgericht in 1993, nadien PRL/FDF/MCC). Na
de verkiezingen van 2010 verliet MR dus 18 Kamerleden. Maar
sinds september 2011 – op het einde van de vorming van de regering-
Di Rupo – zijn dat er slechts 15 meer.

(c) Wat 2007 betreft, gaat het om N-VA in kartel met CD&V.
In september 2008 werd het kartel echter opgeblazen. De meerder-
heid die de regering-Leterne I steunde, verloor daarmee de sticht van
5 Kamerleden (van 101 tot 96). Deze meerderheid bleef behouden
onder de regering-Van Rompuy en de regering-Leterne II.
(d) Het betreft hier effectief aantal partijen na de verkiezingen van
2010, toen FDF nog deel uitmaakte van MR. Zoals in de legisla-
tiuur 2007-2010 niet de splitsing van het kartel CD&V/N-VA
veranderde het effectief aantal partijen in de Kamer dus tijdens de
legislaturair.

1992	DF	0	35	28	10	7	0	3	18	39	10	20	26	0	1	12	3	8,4	120	212
1993	DF	0	24	20	6	5	0	(b)	12	29	5	18	21	0	2	11		8,1	82	150
1995	DF	0	24	20	10	7	0	3	18	39	10	20	26	0	1	12	3	8,4	120	212
2003	DF	0	25	23	4	9	0	(b)	10	21	1	24	25	0	1	15		9,1	94	150
2007	DF	0	25	23	4	8	0	(b)	8	21	1	24	23	0	1	18		7,0	97	150
2008	F	0	26	23	8	5	0	(b)	10	20	1	24	25	0	1	18		7,9	101	150
2011	D	0	26	23	8	5	0	(b)	9	21	1	24	25	0	0	12	2	8,4(d)	93	150

JAAR	POST-ELECTORALE (P)	PCB/KPB	PSB/BSP	E	A	AN	DF	PSC/CVP	VU	PL/PVV	UDT	FN	VB	ANDERE (A)	EFFECTIEF	OMWEG	MEERDELEID	TOTALELEID	MEERDELEID	MEERDELEID	
1994	F	0	40	32	3	6	0	3	19	43	16	23	25	0	2		7,2	150	212		
1998	D	0	40	32	5	4	0	3	20	49	16	24	22	1	1		7,0	115	212		
1995	DF	2	35	26	2	2	2	6	18	43	20	24	28	3	1		7,7	113	212		
1996	F	32	26						25	57							140				
1997	F	32	26						25	57							177				
1998	D	4	32	26					25	57							140				
1999	DF	2	62						25	57							177				
2000	D	5	32						25	57							140				
2001	F	0	40	32	3	6	0	3	19	43	16	23	25	0	2		7,2	150	212		
2002	DF	0	35	32	5	4	0	3	20	49	16	24	22	1	1		7,0	115	212		
2003	DF	0	25	23	4	8	4	0	(b)	10	21	1	24	25	0	1	18		7,9	101	150
2007	D	0	25	23	4	8	4	0	(b)	8	21	1	24	25	0	1	18		7,0	97	150
2008	F	0	26	23	8	5	0	(b)	10	20	1	24	25	0	0	12	2	8,4(d)	93	150	
2011	D	0	26	23	8	5	0	(b)	9	21	1	24	25	0	0	12	2	8,4(d)	93	150	

Table 1: Resulterende Kamerdelekeningen en regeringsparticipatie 1945-2011

Tabel 2.

De vorming van Belgische regeringen 1945-2014: formatieduur en mislukte pogingen

REGERING	ANTAL PARTIJEN IN DE KAMER	ANTAL MISLUKTE POGINGEN	PARTIJEN BEINROKEN BIJ MISLUKTE POGINGEN	FORMATIEDUUR
PSB/BSP 1946 1	5	2	(1) PSB/CVP-PSS/BSP-PLP/PVV (2) PSB/BSP-PLP/PVV-KPB/KPB	23
PSB/BSP-PLP/PVV-PGB/KPB 1946 2	5	0		11
PSB/BSP-PLP/PVV-KPB 1946 3	5	2	(1) PSB/BSP-PLP/PVV-PGB/KPB (2) PSB/BSP-PSC/CVP	25
PSC/CVP-PSS/BSP 1947	5	1	PSB/KSP-PSC/CVP-PLP/PVV-FCB/KPB	7
PSC/CVP-PSS/BSP 1948	5	2	(1) PSB/BSP-PSC/CVP (2) PSC/CVP-PSS/BSP	7
PSC/CVP-PLP/PVV 1949	4	3	(1) PSC/CVP-PSS/BSP-PLP/PVV (2) PSC/CVP-PSS/BSP-PLP/PVV (3) PSC/CVP-PSB-PLP/PVV	45
PSC/CVP 1950	4	0		1
PSC/CVP 1950	4	0		5
PSC/CVP 1952	4	1	PSC/CVP	6
PSB/BSP-PLP/PVV 1954	6	0		10
PSC/CVP 1958 1	5	1	PSC/CVP-PSB/BSP-PLP/PVV	21
PSC/CVP-PLP/PVV 1958 2	5	0		2
PSC/CVP-PSS/BSP 1961	6	0		29
PSC/CVP-PSS/BSP 1965	7	2	(1) PSC/CVP-PSS/BSP-PLP/PVV (2) PSC/CVP-PSB/BSP-PLP/PVV	64
PSC/CVP-PLP/PVV 1966	7	3	(1) PSB/BSP-PSC/CVP-PLP/PVV (2) PSC/CVP-PSB/BSP (3) PSC/CVP-PSB-PLP/PVV	36
CVP-PSC-PSS/BSP 1968	8	4	(1) CVP-PLP/PVV-PSB/BSP (2) PSB/CVP-PSC (3) PSC-CVP-PLP/PVV-PSB/BSP (4) PSC-CVP-PSB/BSP	77
CVP-PSC-PSS/BSP 1972	9	2	(1) CVP-PSB/BSP-VLD-FDF (2) PSB/CVP-PSC	74
PSB/BSP-CVP-PSS-VLD-FDF 1973	9	1	CVP-PSB/BSP-VLD-FDF	64
CVP-PSC-VLD-FDF 1974 2	9	1	CVP-PSB-VLD-FDF	1
CVP-PSC-VLD-FDF 1977 1	9	0		2
CVP-PSC-PSS/BSP-VLD-FDF 1977 2	9	1	CVP-PSC-PSS/BSP-VLD-FDF	46
PSC-CVP-PSS/BSP-VLD-FDF 1978	12	0		9
CVP-PSC-PS-SP-FDF 1979	12	11	(1) SP-PS-CVP-PSC (2) CVP-PSC-PS-SP (3) CVP-PSC-PS-SP-VLD-FDF (4) CVP-PSC-PS-SP (5) CVP-PSC-PS-SP-VLD-FDF (6) PSC-CVP-PS-SP-VLD-FDF (7) PSC-CVP-PS-SP-VLD-FDF (8) PSC-CVP-PS-SP (9) PSC-CVP-PS-SP-VLD-FDF (10) PSC-CVP-PS-SP-VLD-FDF (11) PSC-CVP-PS-SP-VLD-FDF	106

REGERING	ANTAL PARTIJEN IN DE KAMER	ANTAL MISLUKTE POGINGEN	PARTIJEN BEINROKEN BIJ MISLUKTE POGINGEN	FORMATIEDUUR
CVP-PSC-PS-SP 1980 1				12
CVP-PSC-PS-SP-VLD-FDF 1980 2				12
CVP-PSC-PS-SP 1980 3				12
CVP-PSC-PS-SP 1981 1				12
CVP-PSC-VLD-FDF 1981 2				14
(1) VLD-FDF-CVP-PSC (2) PSC-CVP-VLD-FDF-PS-SP				3
CVP-PSC-VLD-FDF 1985				12
CVP-PSC-VLD-FDF 1987				12
CVP-PSC-PS-SP-VU 1988				11
(1) PS-SP-CVP-PSC (2) SP-PS-CVP-PSC				3
CVP-PSC-PS-SP 1991				11
CVP-PSC-PS-SP 1992				13
(1) VLD-FDF-PS-SP-VLD-FDF (2) PSC-CVP-PS-SP (3) CVP-PSC-VLD-FDF-PS-SP				103
CVP-PSC-PS-SP 1995				11
VLD-FDF-PS-SP-E-A 1999				0
VLD-MR-PS-SP 2003				1
VLD-MR- CDBV/AW-R-ODH-PS 2007				12
CDBV/V-N-V-B-CDH-VLD-MR				3
CDBV/V-N-V-B-CDH-VLD-MR				194
VLD-MR- CDBV/V-N-V-B-CDH-PS				33
CDBV-VLD-MR-PS 2008 1				12
CDBV-VLD-MR-PS 2008 2				12
CDBV-VLD-MR-PS 2008 3				0
CDBV-VLD-MR-PS 2011				12
(1) PS-SP-A-VLD-MR (2) CDBV/V-N-V-B-CDH-VLD-MR				52
CDBV/V-N-V-B-CDH-VLD-MR				194
VLD-MR- CDBV/V-N-V-B-CDH-PS				0
CDBV-VLD-MR-PS 2008 1				6
CDBV-VLD-MR-PS 2008 2				0
CDBV-VLD-MR-PS 2008 3				0
CDBV-VLD-MR-PS 2011				6
(1) PS-SP-A-VLD-MR-CDBV-CDH-E-A (2) CDBV-VLD-MR-E-A (3) SP-A-PS-AV-B-CDBV-CDH-E-A (4) CDBV-VLD-MR-E-A (5) PS-SP-A-VLD-MR-E-A (6) CDBV-VLD-MR-E-A (7) PS-SP-A-VLD-MR-E-A (8) CDBV-VLD-MR-E-A				8
CDBV-VLD-MR-PS 2011				6
CDBV-VLD-MR-PS 2011				541

Tabel 3:
Naarlogge Belgische regeringen

ERSTE MINISTER	DATUM EEDAFLEGGING	DATUM ONTSLAG	POTENTIELE MAXIMALE DUUR	EFFECTIEVE DUUR	PARTIJSAMENSTELLING
1 Spaak	13-05-46	20-03-46	1.495	7	PSB/BSP
2 Vonicker III	31-03-46	09-07-46	1.477	100	PSB/BSP-PLP/PVV-PGB/KPB
3 Blysseens	05-08-46	13-03-47	1.352	222	PSB/BSP-PLP/PVV-PGB/KPB
4 Spaak II	20-03-47	19-11-48	1.123	610	PSB/BSP-PSC/CVP
5 Spaak III	26-11-48	27-06-49	506	213	PSB/BSP-PLP/CVP
6 Eyskens	11-08-49	18-03-50	1.473	219	PSG/CVP-PLP/PVV
7 Duvieusart	08-06-50	11-08-50	1515	64	PSC/CVP
B Pholien	16-08-50	09-01-52	1.446	511	PSC/CVP
9 Van Houtte	15-01-52	12-04-54	929	818	PSC/CVP
10 Vonicker IV	22-04-54	02-06-56	1.508	1.502	PSB/BSP-PLP/PVV
11 Blysseens II	23-06-56	04-11-58	1.497	134	PSC/CVP
12 Blysseens III	06-11-58	27-03-61	1.361	872	PSG/CVP-PLP/PVV
13 Lefèvre	25-04-61	24-05-65	1.489	1.490	PSG/CVP-PSC/BSP
14 Harrel	27-07-65	11-02-66	1.454	199	PSG/CVP-PSC/BSP
15 Vanden Boeynants I	19-03-66	07-02-68	1.219	690	PSG/CVP-PLP/PVV
16 Blysseens IV	17-06-68	08-11-71	1.388	1.259	CVP-PSC-PSP/BSP
17 Eyskens V	21-01-72	23-11-72	1.444	307	CVP-PSC-PSP/BSP
18 Leburton	26-01-73	19-01-74	1.073	358	PSB/BSP-CVP-PSC-VLD-PRL
19 Tindemans	25-04-74	11-06-74	1.473	47	CVP-PSC-VLD-PRL
20 Tindemans II	11-06-74	04-03-77	1.426	997	CVP-PSC-VLD-PRL-PW
21 Tindemans III	06-03-77	18-04-77	427	43	CVP-PSC-VLD-PRL
22 Tindemans IV	03-06-77	11-10-78	1.472	495	CVP-PSC-PFB/BSP-EUF-VU
23 Vanden Boeynants II	20-10-78	18-12-78	968	59	PSC-EVP-PFB/BSP-EUF-VU
24 Martens I	03-04-79	16-01-80	1.412	288	CVP-PSC-PS-SF-IDF
25 Martens II	23-01-80	09-04-80	1.117	77	CVP-PSC-PS-SF
26 Martens III	18-05-80	07-10-80	1.001	142	CVP-PSC-PS-SP-VLD-PRL
27 Martens IV	22-10-80	02-04-81	854	162	CVP-PSC-PS-SP
28 W. Eyskens	05-04-81	21-09-81	690	168	CVP-PSC-PS-SP
29 Martens V	17-12-81	14-10-85	1.432	1.397	CVP-PSC-VLD-PRL
30 Martens VI	26-11-85	19-10-87	1.473	690	CVP-PSC-VLD-PRL
31 Martens VII	21-10-87	14-12-87	781	54	CVP-PSC-VLD-PRL
32 Martens VIII	09-05-88	29-09-91	1.371	1.236	CVP-PSC-PS-SP-VU
33 Martens IX	29-09-91	25-11-91	135	57	CVP-PSC-PS-SP
34 Dehaene I	07-03-92	21-05-95	1.415	1.170	CVP-PSC-PS-SP
35 Dehaene II	23-06-95	13-06-99	1.486	1.451	CVP-PSC-PS-SP
36 Verhofstadt	12-07-99	19-05-03	1.490	1.407	VLD-MR-PS-SP-VU
37 Verhofstadt II	12-07-03	11-06-07	1.467	1.484	VLD-MR-PS-SP-VU
38 Verhofstadt III	21-12-07	20-02-08	1.392	90	CDEV-VLD-MR-PS-ODH
39 Leterme I	20-03-08	30-12-08	1.235	285	CDEV-VLD-MR-PS-ODH
40 Van Rompuy	30-12-08	25-11-08	950	349	CDEV-VLD-MR-PS-ODH
41 Leterme II (Leterme III)	25-11-08 (14-6-2010)	13-6-2010 (6-12-2011)	610 —	565 (541)	CDEV-VLD-MR-PS-ODH
42 Di Rupo	6-12-2011	25-5-2014	978	—	CDEV-VLD-MR-PS-ODH
GEMIDDELDE DUUR (41 REFERENTEN)				542	

10 From puzzles to prospects for coalition theory

Rudy B. Andeweg

Introduction

When it comes to the formation of governing coalitions, the state of the discipline is not particularly encouraging for three reasons. (1) Coalition theory has focused more on predicting the outcome of coalition formation than on understanding the process. In particular, the differences between purely office-seeking theories, purely policy-seeking theories, and theories assuming that parties are both in equal measure move the explanation to the preferences of the actors. Rational-choice based theories are either silent on the question of preferences, or answer the question by assumption, thus leaving a black box, or a black hole, in our understanding of coalition formation. (2) It is rare for existing coalition theories to arrive at a unique prediction. Usually, several potential coalitions meet the criteria of a theory, and the theory apparently leaves it to fate which of these coalitions eventually forms. (3) Even then, the combined range of coalition theories only accounts for about half of all governments formed in recent decades (Martin and Stevenson 2001). It is this last problem that has formed the focus of this book. Our case studies are not about government formations that were within the set of predicted coalitions, but nevertheless hard to understand. Neither are they about the emergence of the ‘winner’ from a set of equiprobable potential coalitions. The ‘coalition puzzles’ selected for this volume deal with the hardest cases: the formation of governing coalitions that seemingly defy theory. The ‘usual suspects’ from classical coalition theory were lined up and confronted with the outcome of 176 government formations following parliamentary elections in which no party won a majority of seats in Western Europe between 1970 and 2005. The results of that analysis very much confirm the conclusions drawn from similar studies in the recent literature, but replication was not our primary aim. Instead, these results form the baseline for the selection of government formations the outcome of which was least likely from the perspective of classical coalition theory.

This volume dealt with these selected puzzles not by designing alternative formal models, nor by quantitative analysis of the residuals. Instead, we deliberately aimed for a mixed methods design involving a qualitative, inductive approach, turning each individual puzzle selected by way of a quantitative

analysis into a case study. The authors of the case studies painstakingly reconstructed the formation of the ‘deviant’ coalitions, using secondary sources, but also interviews with key actors, and in some cases even minutes of internal party meetings. Each case study explained why it is puzzling, confronting the particular coalition formation with the most likely explanations drawn from the literature, before going on to determine the most likely causes of the deviation from theoretical expectations. As there are seven chapters devoted to a total of 12 formations, obviously we cannot generalize. Our aim is more modest. If our puzzles can only be accounted for by highly idiosyncratic factors or exceptional circumstances, the challenge to existing coalition theory is minimal. After all, these are not deterministic but probabilistic theories, and some random ‘noise’ is to be expected. If, on the other hand, potential causes can be identified that, in principle, can be generalized, we can draw lessons from our puzzles, and either incorporate complementary factors into existing theories, or even replace those theories, depending on whether these potential causes can be fitted into the dominant rational-choice paradigm or not.

Puzzles

From the beginning, the notion that minimal winning coalitions should form has dominated the literature (see the Introduction to this book). Even when the emphasis shifted away from policy-blind theories, many new models kept this criterion. Yet, of the 176 government formations in the quantitative analysis discussed in the introductory chapter, only 69 (39 per cent) resulted in a minimal winning coalition. This figure is similar to the one mentioned in an earlier study by Laver and Schofield: ‘the best policy blind theory, minimal winning theory, is more often wrong than right about which coalition will form (making correct predictions in about 40 per cent of all situations in which no party has a legislative majority’ (Laver and Schofield 1990: 96). Like Laver and Schofield we included only government formations in cases where no single party controlled a majority of the seats in parliament. If such a single majority party nevertheless went into opposition or formed a coalition with other parties, that would also be puzzling, but outside the purview of this book. However, if we had included all governments formed (regardless of whether the elections resulted in a single party majority or not) the figures would not be much kinder to classical coalition theory. Gallagher *et al.* (2006: 401) report that less than half (46 per cent) of 518 governments formed after democratic elections in Western and Eastern Europe between 1945 and 2003 were minimal winning (single party or coalition). Similarly, Mitchell and Nyblade (2008: 207) calculate that only 44 per cent of 406 governments formed between 1945 and 1999 in 17 West European countries can be classified as minimal winning (whether single party or coalition).

Minority governments clearly present a puzzle from this perspective, although some advances have been made in isolating institutional and political factors that increase the probability of the formation of an ‘undersized’ government (e.g. Strom 1990). Of the 176 government formations analysed in the introductory

chapter, 66 (38 per cent) resulted in minority government, almost as many as the number of minimal winning coalitions. Laver and Schofield (1990: 70) report 37 per cent minority governments in situations without a majority party. If we also include situations in which a single party did emerge from the elections with a parliamentary majority, the percentage of undersized governments is 28 per cent in the dataset of Gallagher *et al.* (2006: 401) and 35 per cent in the dataset used by Mitchell and Nyblade (2008: 207).

'Oversized' or surplus-majority coalitions deviate in the opposite direction; they are puzzling because they include political parties that are not necessary to obtain a majority in parliament. Compared with minority governments, even less is known about oversized coalitions (see for instance Carruba and Volden 2004). Such coalitions make up over 23 per cent of the coalitions in our dataset, and 24 per cent in the set of minority situations analysed by Laver and Schofield (1990: 70). Including government formations that follow elections that produced a majority party sets the occurrence of oversized coalitions at 22 per cent (Mitchell and Nyblade 2008: 207) or 26 per cent (Gallagher *et al.* 2006: 401).

These figures are robust in the sense that different collections of countries, different time periods, and even the inclusion of majority situations do not significantly alter the pattern observed. The figures indicate that undersized and oversized governments may be theoretical deviations, but they are far from empirical exceptions. Our case studies deal with these two puzzles: minority governments in Norway, Sweden and Spain – countries in which such governments are formed frequently – and Austria, a country that experienced only one minority government; and surplus-majority coalitions in Belgium and The Netherlands where such governments have taken office regularly, and in Finland, where about half of the governments have been oversized.

In the second-generation coalition theories, political parties were assumed to care about policy as well. Here two criteria dominate the literature. First, parties are assumed to govern with their closest neighbour, ideologically speaking, so as to minimize the policy concessions needed to join the coalition. Often, this criterion is operationalized as 'connectedness': when parties are positioned on the dominant ideological dimension, only 'closed' coalitions are formed. Second, the party that contains the median legislator on such a dimension (in shorthand: the median party) is always included in the coalition; after all: by definition, on that ideological dimension no connected majority can be found without the median legislator. In our own dataset, 26 per cent of the governments formed in minority situations were minimum-connected winning coalitions. Laver and Schofield (1990: 100) arrive at a slightly higher figure: 32 per cent. The figures for theories including policy considerations are less robust than for policy-blind theories, as the operationalization of the main ideological dimension, and the ordering of the parties on that dimension, often pose problems of validity and reliability. Including majority situations, Mitchell and Nyblade report 19 per cent minimum connected winning coalitions. If we look only at ideological connectedness, regardless of whether the coalition is undersized or oversized, 36 per cent of post-war West European governments can be characterized as such, but

if we add single-party governments (with or without a majority), the percentage goes up to 73 (Mitchell and Nyblade 2008: 210). The figures for inclusion of the median party in government are more robust. In our dataset on minority situations only, 76 per cent of all governments contained the party controlling the median legislator. Laver and Schofield's estimate is only slightly higher (84 per cent). If we broaden our scope to include majority situations, Mitchell and Nyblade calculate that 78 per cent of all governments include the median party on the most important ideological dimension.

When we confine our analysis to situations in which no single party commands a parliamentary majority, a majority of all governments are 'open' (or 'unconnected'), in the sense that they are not composed of neighbouring parties on the main ideological dimension, although there is less convergence on a specific proportion among various studies. Only the criterion of inclusion of the median party fares better. Nevertheless, more than a fifth of all governments formed are puzzling from the perspective of that prediction. Our cases of 'unconnected' coalitions come from Finland and the Netherlands. Two case studies look at coalitions that do not contain the median party: a minority government in Sweden and a majority government in Belgium. We might add the cases from the Netherlands, where two parties 'shared' the median position in parliament.

So far, our puzzles deal with the partisan composition of governments. One of our cases, from Norway, looks at the distribution of ministerial positions within the government. The expectation in the literature is that ministerial positions are distributed to the parties in the coalition in proportion to their contribution to the government's parliamentary majority. The index of disproportionality for 260 post-war West European coalitions is very low (0.1), regardless of whether the position of Prime Minister is given extra weight or not (Verzichelli 2008: 246). Proportional allocation of ministerial positions is observed so often that it is known as 'Gamson's Law' (after Gamson 1961). However, from a rational-choice perspective, Gamson's Law is actually puzzling in itself: one would expect portfolio allocation to be disproportional, with the proportion of ministerial positions varying according to a party's bargaining power rather than its size. For that reason, Verzichelli refers to it as 'the proportionality norm' (Verzichelli 2008: 238). Nevertheless, given the empirical regularity found, the deviation from the norm or law found in the Norwegian case is striking.

Solutions

Undersized government

A minority government can be defined as a government that is composed of one or more parties that together do not have a majority of the seats in parliament. Hence, such a government has to forge potentially different ad hoc majority coalitions for each of its policy propositions. However, both the Norwegian and Swedish cases make clear that the composition of the government is an imprecise concept. We need to differentiate between the composition of the cabinet and the composition

Table 10.1 Cases and coalition puzzles: an overview

Country/government	Coalition puzzle				
	Undersized	Oversized	Ideologically unconnected	Lacking median party	Disproportional allocation of portfolios
Austria/Kreisky I, 1970	X				
Belgium/Verhofstadt II, 1999	X		X		X
Finland/Lipponen I, 1995	X		X		
The Netherlands/Kok I, 1994; Kok II, 1998	X	X	XX		
Norway/Bondevik II, 2001	X				X
Spain/Gonzales IV, 1993; Aznar I, 1996; Zapatero I, 2004, Zapatero II, 2008		XXXX			
Sweden/Persson II, 1998; Persson III, 2002	XX			X	

of the parliamentary coalition supporting the cabinet. When both are undersized, we have an ideal-type minority government. Narud and Støm point out that most of Norway's minority governments actually conform to that ideal type. Apart from the 1981–1983 Willoch I cabinet, 'no Norwegian cabinet had had any formal agreement with the opposition. [...] Also they had been no deals in which opposition parties had secured important parliamentary offices against promises to support the government or at least keep it afloat'. Our Norwegian case, the formation of Bondevik II, broke with that tradition by entering into negotiations with the populist Progress Party. In exchange for supporting the government for at least one year (which became an unprecedented entire term of office), the Progress Party received the chairs of two important parliamentary positions, and satisfactory answers to 54 policy questions it put to the coalition in the making. In Sweden, the combination of minority cabinet with a parliamentary majority has occurred so frequently that it was given its own label: 'contract parliamentarism' (Bale and Bergman 2006). The Swedish cases in this book, the formation of Persson II and Persson III, both deal with such situations. As Aylott and Bergman explain in their contribution to this volume, in 1998, Persson II was supported by the Greens and by the Left Party without ministers from these parties in the cabinet, but this agreement was still limited to five specific policy areas. Four years later, however, these same parties agreed to provide parliamentary support for at least two years to the minority Social Democratic cabinet in return for a detailed 121-point policy agreement from which only foreign policy (including defence, EU, security) issues were exempted, plus 'coordination offices' in the Ministry of Finance, each staffed by three party members, plus Green and Left political advisors in some other government departments, plus regular meetings for consultation between the parties in the parliamentary majority coalition. The Austrian case – the formation of the Kreisky I minority government – comes closer to a truly undersized government, but even here we find traces of 'contract parliamentarism' in the promise of electoral reform that Social Democratic leader Kreisky made after the elections to the Freedom Party. Müller argues in his case study that the Freedom Party must have realized that a Social Democratic minority government was their only hope to achieve that reform and eventually the party 'announced that it would be willing to support an SPÖ minority government, provided that its policy proposals were acceptable'. The evidence from the Spanish minority governments discussed by Reniu also shows the importance of distinguishing governmental and parliamentary minorities. Before 2008, all Socialist and Conservative minority governments survived their parliamentary investiture with a majority, because they received the support of one or more smaller regional parties. Such support was given in exchange for concessions, in 1993 and 1996 even written down in formal agreements. Only the formation of the Zapatero II minority government in 2008 seems to have been confirmed without indications of support from other parties: it was the first time that the investiture vote was won on a plurality rather than a majority.

As mentioned before, our sample of cases does not allow us to generalize and conclude that truly undersized minorities are a rarity. According to Støm (1990) just over 10 per cent of the minority governments that he looked at had

structural majority support in parliament. On the other hand, Bale and Bergman (2006) recently suggested a trend in this direction. What is clear, however, is that not all minority governments are based on minority coalitions. For coalition theory this implies that we should not assume a priori that the correlates of truly undersized governments are identical to those of quasi-undersized governments. The standard explanation for truly undersized governments is a combination of institutional arrangements that allow opposition parties to influence policy (e.g. strong parliamentary committees) and circumstances that increase the electoral risks of government participation for some potential governing parties. Assuming unchanged institutions, quasi-undersized governments raise the question why some parties join the coalition without joining the government. One answer could be that such an agreement gives a support party additional influence over policy without increasing the electoral risks (already suggested by Strøm 1990). In Austria, the Freedom Party may have calculated that any electoral punishment for having allowed a 'Red Chancellor' would be offset by the electoral benefits of the electoral reform that they received in exchange for their support. As soon as that reform was implemented, the arrangement ended and early elections were called. However, the best example of such strategic calculation is Spain. The party forming the minority government is a national party, whereas the support parties are predominantly regional parties. The support parties extract policy concessions from the minority government (or support for their own regional government) while their electoral risks (and opportunities) are concentrated on the regional level. However, multi-level government may not always protect regional support parties against electoral punishment for having supported the national government: in the 2008 national elections the regional parties that had supported the government lost heavily, and as a result, were unwilling to renew a formal support agreement.

Another explanation is that the support parties actually prefer to join the government, but are kept out without having alternative options. In 2002, for example, the Swedish Greens announced that they wanted to join the government and talked with both the bourgeois parties and with the Social Democrats, but they were snubbed by the Social Democrats, who calculated (correctly) that the Greens had become a leftist party and would not dare to take the electoral risk of actually joining a right-wing government. Given such a weak bargaining position, the Greens had no option but to settle for a renewed support role in return for policy concessions.

Finally, the outcome can sometimes be explained by differential bargaining skills. In Austria, the Christian Democrats overestimated their bargaining position and never seriously considered the possibility of a Socialist minority government, while the Socialist leader Kreisky showed, in Müller's words, 'all the skills that have made him the most successful Austrian politician in the post-war period'. Narud and Strøm likewise conclude that, after the Norwegian elections of 2001, 'shrewd political veterans like Kjell Magne Bondevik and Carl I. Hagen manoeuvred more skilfully than the less experienced Conservative leaders'.

Oversized government

If a governmental coalition contains one or more parties that are not needed for a parliamentary majority, the government is regarded as oversized (or surplus-majority). The assumption is that a majority of 50 per cent plus one always suffices. If the situation or the parties' ambitions require legislation for which a qualified majority is needed (e.g. for changing the constitution), a seemingly oversized coalition may actually be a minimum-winning coalition. Potentially, this could help account for the occurrence of oversized coalitions in Belgium, where constitutional reform regularly features on the political agenda, but Dumont shows that this offers no explanation for the 1999 formation of the Rainbow coalition: state reform was deliberately kept off the agenda, and the government's oversized parliamentary majority would not have been sufficient for the required qualified majority anyway. In the past, the need for qualified majorities could also help explain the high frequency of oversized coalitions in Finland, but such provisions were mostly abolished at the time the Rainbow coalition was formed. In the Dutch case too, the surplus majority government was truly oversized. Other usual explanations for oversized coalitions do not seem to apply either. There are, for example, no indications in our cases that fear of factionalized or undisciplined governing parties prompted them to invite a supernumerary party to provide a safety margin.

Jungar points out that the puzzle of oversized government implies two questions: why are so many parties willing to join a government in which they are not needed, and why are they invited? The eagerness to join the government stands in contrast to the coalition avoidance that is often cited as an explanation of undersized government. In her account of the 1995 formation of the Finnish Rainbow coalition, Jungar points to an institutional difference: if the institutional arrangements maximize the difference in policy influence between being in opposition and being in government, government office is more attractive. This played a role in Finland, but for some parties joining an oversized government was also attractive as an opportunity to establish their *Regierungsfäigkeit*. At some point in time, 'new' parties may consider that staying in opposition is not always electorally rewarding and decide that they should seek government participation even if the conditions are not ideal. Interestingly, this also seems to have influenced the Norwegian Progress Party's decision to support a minority cabinet without getting ministerial positions: proving to be *Koalitionsfähig* now in order to be considered *Regierungsfähig* in future. In the Netherlands, the institutions allow for considerable opposition influence over policy, but in 1998 a similar situation nevertheless arose. Constitutional reform was the main prize D66 had extracted from its partners in the previous government, but as it requires a second reading after elections, D66 needed to continue in office as an unnecessary party, in order to prevent its two coalition partners from dropping the proposal.

One answer to Jungar's second question – 'why are unnecessary parties invited?' – is that the inviting parties seek to spread responsibility, 'to mitigate losses in the future vote'. In the Belgian, Dutch and Finnish cases this appears to

have been a major consideration, in particular by including unnecessary parties that are the closest electoral competitor of the inviting parties, a phenomenon referred to as the 'Absalom syndrome' in the Dutch chapter. A second answer is the desire of inviting parties to create a more balanced coalition in terms of policy. This has been a factor in the formation of the Finnish Rainbow coalition, but does not help to account for the formation of the Dutch purple coalition. The Belgian Rainbow coalition provides an interesting combination and variation: the French-speaking Socialists preferred to have the French-speaking Greens in the coalition for policy reasons, but the same demand also came from the Flemish Greens, and their support was needed to obtain a majority within the Flemish linguistic group. The inclusion of the numerically unnecessary Greens therefore owed much to the multi-level nature of Belgian politics.

This example also shows the importance of normative considerations: constitutionally, to have a majority in both linguistic groups in Belgium is not required. Neither is the norm that Belgian coalitions should be symmetrical, that is, including or excluding both the francophone and the Flemish party of a party family. In Finland, an informal rule requires that the left-right balance in parliament should be reflected in the cabinet. That D66 was retained in the second Dutch Purple coalition despite no longer being necessary, is attributed by Andeweg to the norm of fairness or 'do-no-harm' discussed in Van Beest's contribution to this volume.

Unconnected government

The cases from Belgium, Finland, and The Netherlands are also ideologically unconnected, or open. Any such diagnosis is based on the parties' positions on an ideological dimension, but party systems are rarely purely one-dimensional. In the Netherlands, for example, the Purple coalitions were unconnected on the socio-economic left-right dimension, but the three Purple parties were ideological neighbours on the secular-religious dimension. However, in that particular case it is clear that the secular-religious dimension was not as salient as the socio-economic dimension. The Finnish and Belgian Rainbow coalitions are also classified as truly unconnected. Decreasing ideological differences between parties do not seem to have rendered the criterion of ideological connectedness obsolete. Dumont observes decreasing policy distance between the francophone Socialists and Liberals, but not between their Flemish counterparts. Jungar agrees that policy differences have decreased in Finland, but she lists important remaining conflicts about the EMU, budget cuts and taxes, and concludes that a lack of policy differences between the parties cannot account for the unconnectedness of the Rainbow coalition. Only for the Dutch Purple coalition, a study of MPs' policy positions indicates that, in a two-dimensional ideological space, the surface of the triangle between the Purple parties is smaller than that of any alternative three-party coalition.

Normative considerations appear to have played a role, at least in the Belgian and Dutch cases. In both countries the Christian Democrats and the Social

Democrats had suffered heavy losses in the elections preceding the formation of the open coalitions, and in both countries the ideological 'gap' in the coalition is caused by the exclusion of the Christian Democrats. Including both the losing Social Democrats and the losing Christian Democrats was regarded by most actors and commentators as going against the verdict of the voter. The notion that a coalition of losers is more difficult to defend may mimic Westminster systems, where accountability (throwing the rascals out) is more easily achieved. From the perspective of democratic theory, however, it is a questionable norm, as it implies that votes cast for a growing or stable party should weigh more heavily than votes cast for a shrinking party. Moreover, this norm of paying heed to electoral dynamics in coalition formation may also be a rationalization of other concerns. In the Netherlands, for example, *formateur* Kok was privately concerned that the traumatic election results of the long-term plurality Christian Democrats would cause intra-party instability and make the party a less reliable coalition partner. Whatever the reasoning behind this 'norm', it will be interesting to test Dumont's hypothesis that the proportion of losers in a potential coalition negatively affects the probability of that coalition actually forming.

The excluded median party

However, the explanation for the open coalitions in Belgium and the Netherlands is still not complete. After all, both the Social Democrats and the Christian Democrats lost heavily in these countries, and only the Christian Democrats were excluded. Moreover, the Christian Democrats controlled the median legislator in Belgium and shared that position in the Netherlands (the Dutch Lower House has 150 seats; in 1994 and 1998 the borderline between 75 seats counted from the left and 75 seats counted from the right ran between CDA and D66). Exclusion of the Social Democrats rather than the Christian Democrats would have led not only to an ideologically connected coalition, but also to the inclusion of the median party. To explain that choice, both case studies refer to differential bargaining skills, or at least bargaining positions. In Belgium, the leader of the French-speaking Liberals, Michel, had adroitly manoeuvred to increase his party's governing prospects after a long spell in opposition. When a pre-election coalition with the French-speaking Christian Democrats failed, he turned to the other governing party, the Social Democrats, and formed a pre-election pact with them. The plan could still have founded if the Flemish Christian Democrats had not been in such disarray after their electoral haemorrhage. Although still the largest party, it did not make use of its 'right' to take the lead in the formation of the Flemish coalition. That proved to be a costly mistake as the initiative was then taken by the Flemish Liberals, which facilitated the formation of coalitions without the Christian Democrats in Flanders, in Wallonia, and at the federal level. In the Dutch case the decisive factor that led to the exclusion of the median party was not so much bargaining skills, but the bargaining advantage that Social Democratic leader Kok received when the Queen appointed him, and not a conservative Liberal, as *informateur*.

The Swedish exclusion of the median party, the Greens, and the Spanish exclusion of the Catalan CiU in 1996 are even more puzzling as they concern minority governments. In the case of Spain, however, it may be argued that CiU should be positioned on another dimension (of regionalism v. centralism). In the Swedish case, as we saw above, the policy distance with the parties to the Greens' right was so large that the party's threat to join the bourgeois parties in a coalition if the Social Democrats would not accept them as a full partner was not credible. Their high degree of internal party democracy made policy-seeking considerations more important than office seeking for the Greens, and allowed the Social Democrats to call the Green leaders' bluff.

Disproportional allocation of portfolios

In the 2001 formation of the minority coalition government in Norway, the Conservatives came to the negotiating table as the biggest winners in the elections, providing nearly two-thirds of the governing parties' MPs. Yet, they received only ten of the 19 cabinet posts. The Liberals on the other hand, entered the government with three ministers, having only two MPs. The poor share of the Conservatives cannot be explained by the weight of the ministerial portfolios: the third governing party, the Christian Democrats provided the Prime Minister. The rational-choice rival of Ganssm's Law states that ministerial posts should be allocated on the basis of bargaining strength. As a relative policy outlier, the Conservatives had few alternative options, and the Christian People's Party controlled the median legislator. On the other hand, however, the Christian People's Party gave away that advantage when the Social Democrats communicated to them their willingness to break the two-bloc mould of Norwegian politics and they turned them down. Moreover, as the largest party, the Conservatives could take the lead in the bargaining process.

Narud and Strøm offer additional explanations. First, the popularity and the experience of the Christian leader, former Prime Minister Bondevik, made it difficult for the Conservatives to maintain their own claim to that position without potential electoral costs. Second, differential bargaining skills and the dynamics of the coalition formation process played a role. The Conservatives' high-handed approach in the initial talks with the Christians and the Liberals led to their breakdown. The Conservatives then turned to the Progress Party, but were turned down. Left without other options, they returned to the negotiation table with the Christian People's Party and the Liberals with their bargaining strength considerably weakened.

Prospects

If our puzzles are solved primarily by ad hoc factors and circumstances, our exercise gives us no clues as to how coalition theory can be amended to strengthen its explanatory power. The case studies do indeed point to some factors that would be difficult to include in any model of coalition formation. This is the case, for

example, with external events, such as the scandal and food crisis in Belgium at the time of the formation of the Rainbow coalition. A factor that was mentioned repeatedly is the difference in bargaining skills of the party leaders involved in the negotiation process: in Austria, Norway, and Belgium, it appears to have played a major role. Our approach – process tracing in case studies – may bias the result somewhat in overestimating agency at the expense of structure. Historical accounts of political developments also emphasize the role of 'great men' more than political science analyses. Nevertheless, it is hard to deny that personal skills can make a difference. Rational choice often makes use of the analogy with games, and inevitably players will sometimes miscalculate, and skilled opponents can exploit such mistakes. Miscalculating can happen to election losers (the Flemish and Austrian Christian Democrats, after losing their plurality status), but also to winners (the Norwegian Conservatives) and is hard to predict in advance. It is also clear that personal relations between key actors may play a role in the negotiations: 'personality clashes' were reported in Norway, 'personal antagonism' in Spain, 'irritation' with some party leaders by the Dutch Queen. Such factors are also difficult to model in advance, but two suggestions can be made. First, factors such as personal skills and personal relations are likely to have a bigger impact as the bargaining complexity and information uncertainty increases. As Steffuriuc argues with respect to one such situation, that of multi-level systems: 'it appears that the role of personal relations both within parties at different governing levels and between parties at the same level is also highly important, as multi-level settings are characterized by great complexity and interpersonal trust or adversity are useful devices that reduce the information costs related to striking coalition agreements' (Steffuriuc 2009: 2). At an even more abstract level, it would seem that the dynamics of the coalition formation process do affect the bargaining strengths of the actors, as illustrated by the Norwegian case study in this book. The fact that about a third of all government formations require more than one bargaining round (involving different parties) (De Winter and Dumont 2008: 129) points to a need to pay more attention to such dynamics.

Other factors that emerge from our case studies may complicate existing explanations, but they do not challenge the core assumptions of the rational choice paradigm that dominates coalition theory. First, the category of undersized government is too imprecise and needs to broken up into true minority government and quasi-minority government, in which a minority government has structural support from a majority coalition in parliament. Most studies currently do not distinguish between these two outcomes. The explanation for quasi-minority government is likely to be different from the explanation of the better known true minority government. Moreover, if we turn from the formation to the life of the coalition, the dynamics of intra-governmental decision making and executive-legislative relations are bound to be very different if the minority government has no need to assemble ad hoc majorities in parliament for individual legislative proposals.

Second, the already existing development within coalition theory from looking at the attributes of the (potential) coalition as such (minimum winning, policy connectedness, etc.), to the attributes of individual parties (with different

bargaining strengths) receives support from the case studies. Of particular relevance are the differences between parties as a result of multi-level governance (e.g. national versus regional parties in Spain, the split party system of Belgium). Both the nested nature of these coalition games, and the fact that parties may have different utility at different levels, need to be addressed.

Third, coalition theory still overemphasizes the benefits of government (primarily in terms of office or policy) and pays insufficient attention to its costs (mostly in terms of votes). Explanations of minority government form an exception, at least with regard to truly undersized government. However, electoral anxiety can also explain why parties in a potential minimum-winning coalition invite unnecessary parties. In particular, when the unnecessary parties are perceived to be their closest electoral competitor, it may be rational to sacrifice some ministerial posts or policies if that is necessary to make the competition dirty its own hands rather than allow it to act as Absalom at the gate of Jerusalem, gathering the support of every disgruntled citizen. With electoral volatility increasing in most established democracies, and with governing parties increasingly being more likely to lose than to gain votes (Narud and Valen 2008), coalition negotiations may be framed more frequently as situations of potential losses rather than as situations of potential gains. As a consequence, parties may become more and more likely to try to limit their electoral liability. If true, we may expect both undersized and oversized governments to be formed even more often in future.

These are situations in which the parties' strategies still follow a logic of rationality, but in order to pursue preferences that are better understood in psychological terms (framing, loss avoidance, etc.). In addition, the case studies have also identified explanatory factors that are even less easily reconciled with the ruling paradigm. The clearest example is the adherence to informal norms in many cases: giving the plurality party the right to make the first move, preventing pariah parties from entering government, extending the parliamentary distribution of seats into government, etc. Some of these informal norms are so commonly adhered to that their normative character tends to be forgotten, even by rational choice theorists: Gansson's Law is a clear example. The problem, obviously, is to distinguish informal norms from behaviour: the 'norm' that Belgian coalitions should be symmetrical was eventually put aside. Practical conventions should therefore not be confused with 'norms' that have a clear 'normative' background, such as Gansson's Law. Dumont's proposition that parties avoid joining coalitions largely consisting of parties that have lost the elections is clearly also a 'normative' norm, as it appeals to democratic propriety (however inappropriately). Adherence to such norms can have a psychological background: in a variety of his hypothesis regarding coalitions of losers, Dumont also mentions the motive of revenge against a long-dominant party that has just lost its plurality status. Such a combination of normative and psychological explanations is also the core of Van Beest's proposition that people are reluctant to exclude others if that would harm those others. Preliminary evidence of such a 'do-no-harm' principle was found in the case study of the Dutch oversized Purple coalition. While it is true that rational choice-based coalition theory and

explanations involving normative concerns are different, they are not mutually exclusive. Indeed, a promising avenue of research would be to establish in what circumstances normative concerns become more prominent.

In conclusion: yes, some of the failures of coalition theory can be put down to 'noise': to exceptional circumstances, human (lack of) talent for politics, and personal relations. Other failures can be attributed to the often extreme parsimony of coalition theories: the categories are too broad (e.g. 'minority government'), the different positions of parties are insufficiently incorporated (as in multi-level government), too little attention is paid to the costs compared with the benefits of assuming government responsibility. Even then, a few puzzles remain that can only be solved by relaxing the assumption of utility maximization: where a mixture of normative concerns and psychological drives are involved, where a 'logic of appropriateness' seems to outweigh the 'logic of consequentiality'. Both improving coalition theory within the dominant paradigm and developing alternatives to it form an exciting agenda for future coalition studies.

References

- Bale, T. and Bergman, T. (2006) 'Captives no Longer, but Servants Still? Contract Parliamentarianism and the New Minority Governments in Sweden and New Zealand', *Government and Opposition* 41, 3: 422–449.
- Carruba, C.J. and Volden, C. (2004) 'The Formation of Oversized Coalitions in Parliamentary Democracies', *American Journal of Political Science*, 48: 521–537.
- De Winter, L. and Dumont, P. (2008) 'Uncertainty and Complexity in Cabinet Formation' in K. Strom, W.C. Müller and T. Bergman (eds) *Cabinets and Coalition Bargaining: The Democratic Life Cycle in Western Europe*, Oxford: Oxford University Press, 123–158.
- Gallagher, M., Laver, M., and Mair, P. (2006) *Representative Government in Western Europe: Institutions, Parties, and Governments*, 4th edn, Boston: McGraw-Hill.
- Gansson, W.A. (1961) 'A Theory of Coalition Formation', *American Sociological Review* 26: 373–382.
- Laver, M. and Schofield, N. (1990) *Multiparty Government: The Politics of Coalition in Europe*, Oxford: Oxford University Press.
- Martin, L.W. and Stevenson, R.T. (2001) 'Government Formation in Parliamentary Democracies', *American Journal of Political Science* 45: 33–50.
- Mitchell, P. and Nyblade, B. (2008) 'Government Formation and Cabinet Type' in K. Strom, W.C. Müller and T. Bergman (eds) *Cabinets and Coalition Bargaining: The Democratic Life Cycle in Western Europe*, Oxford: Oxford University Press, 201–236.
- Narud, H.M. and Valen, H. (2008) 'Coalition Membership and Electoral Performance' in K. Strom, W.C. Müller and T. Bergman (eds) *Cabinets and Coalition Bargaining: The Democratic Life Cycle in Western Europe*, Oxford: Oxford University Press, 369–402.
- Stefuric, I. (2009) 'Government Coalition and Multi-Level Settings – Institutional Determinants and Party Strategy', *Regional and Federal Studies* 19: 1–12.
- Strom, K. (1990) *Minority Government and Majority Rule*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Verzichelli, L. (2008) 'Portfolio Allocation' in K. Strom, W.C. Müller and T. Bergman (eds) *Cabinets and Coalition Bargaining: The Democratic Life Cycle in Western Europe*, Oxford: Oxford University Press, 237–267.